

**Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija
Drošības un stratēģiskās pētniecības centrs**

Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā:

potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi

Zinātniskā redaktore: Dr.sc.pol. Ieva Bērziņa

Autori: Dr.sc.pol. Ieva Bērziņa, dr.oec. Jānis Bērziņš, ma.sc.pol. Mārtiņš Hiršs, dr.sc.pol.

Toms Rostoks, dr.sc.pol. Nora Vanaga

Maketētāja: Maija Graudiņa

ISBN: 978-9934-8572-0-1 (druka);

978-9934-8572-1-8 (pdf)

Pētījuma kopsavilkums atspoguļo Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas Drošības un stratēģiskās pētniecības centra pētnieku personīgo viedokli un secinājumus.

Drošības un stratēģiskās pētniecības centrs,
Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija, 2016

Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi

Kopsavilkums

I. Ievads

Konflikts Ukrainā ir aktualizējis drošības jautājumus arī Baltijas valstīs, kas bieži tiek minētas kā viens no potenciālajiem riska reģioniem līdzīgai karadarbībai. Ukrainas scenārija iespējamību Latvijā nosaka tādi faktori kā ģeogrāfiskais tuvums Krievijai, salīdzinoši lielā krievvalodīgo iedzīvotāju proporcija sabiedrībā, vēsturiskā piederība Krievijas impērijai un Padomju Savienībai, kā arī būtiskās militārā potenciāla atšķirības starp Krieviju un Baltijas valstīm. Ņemot vērā šos apstākļus, no 2015. gada janvāra līdz 2016. gada martam tika veikts pētījums, lai noteiktu Latvijas sabiedrības uzskatus dažādos jautājumos saistībā ar nacionālo drošību. Pētījums tika veikts hibrīdkara kontekstā ar mērķi izzināt, kādas ir iespējas Latvijā pielietot nemilitārus paņēmienus valstij naidīgu mērķu sasniegšanai. Pētījuma rezultāti sniedz ieskatu viedokļos par Latvijas valsti, iedzīvotāju sajūtu valstij, plašsaziņas līdzekļu ietekmi, izpratni par būtiskākajiem draudiem, Krievijas vēstījumu izplatīšanos Latvijā, kā arī Latvijas aizsardzības sistēmu un politiku.

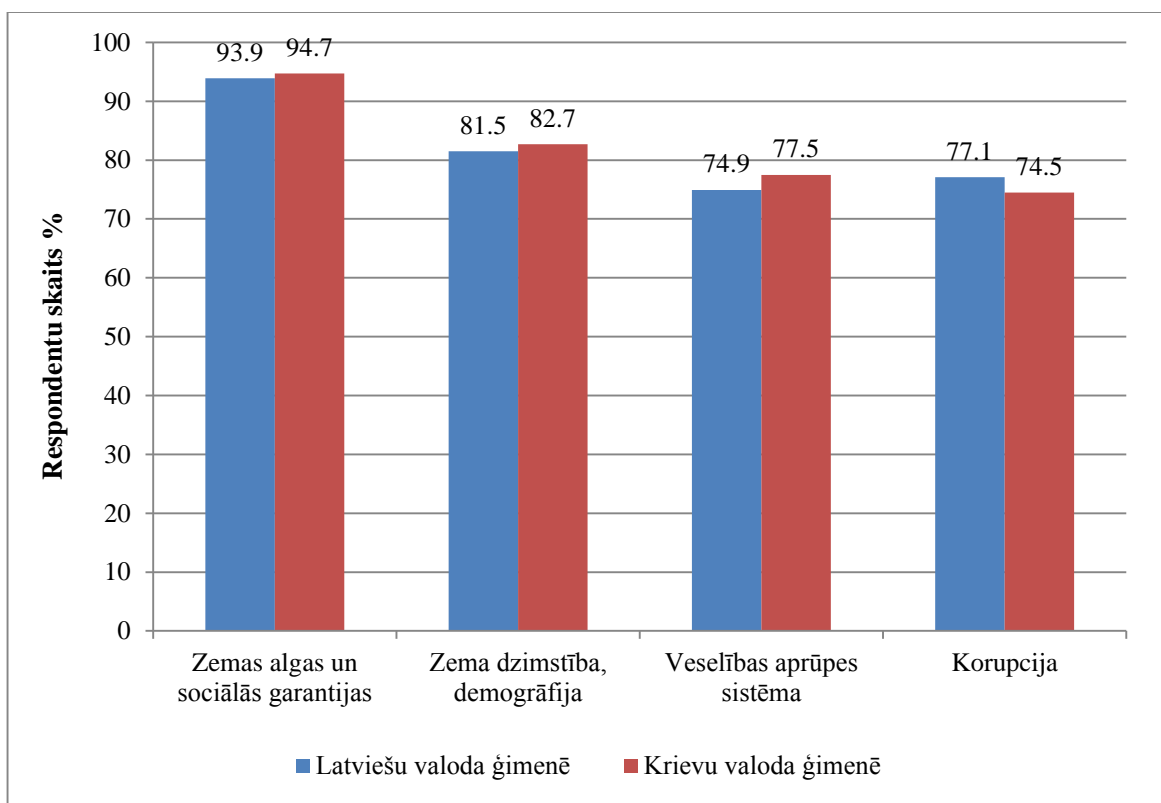
Pētījums tika veikts četros secīgos posmos. Sākotnēji tika veiktas 20 padziļinātas intervijas visā Latvijā, veicot respondentu atlasu proporcionāli nacionāli reprezentatīvam sadalījumam pēc dzimuma, vecuma, tautības, dzīvesvietas un izglītības. Pirmā posma interviju mērķis bija iegūt visu lielāko sabiedrības grupu viedokļus par drošības jautājumiem. Otrajā posmā no 2015. gada janvāra līdz aprīlim tika veikta nacionāli reprezentatīva kvantitatīvā aptauja ar 1025 respondentiem, kuras anketa tika izstrādāta, balstoties uz intervijās iegūtajiem datiem. Kvantitatīvā pētījuma rezultāti tika izmantoti, lai noteiktu, kuras grupas ir visuzņēmīgākās pret Krievijas informatīvo un psiholoģisko ietekmi. Pētījuma trešais posms ietvēra 20 padziļinātas intervijas ar šo sociālo grupu pārstāvjiem, lai gūtu dziļāku ieskatu viņu viedokļos, attieksmēs un iespējamajā uzvedībā. Pētījuma ceturtajā posmā 2016. gada janvārī un februārī tika īstenota reprezentatīva kvantitatīvā aptauja Latgalē ar 650 respondentiem, jo Ukrainas krīzes kontekstā publiskajā telpā tika virzīta arī ideja par „Latgales tautas republiku” pēc līdzīga parauga kā Luganskas un Doņeckas tautas republikas Ukrainā. Pētījuma pirmie trīs posmi tika veikti sadarbībā ar socioloģisko pētījumu aģentūru „FACTUM,” aptauja Latgalē sadarbībā ar „SKDS”, kā arī tika izmantoti citu pētījumu dati.

Kopumā šis pētījums sniedz atbildi uz jautājumu par to, cik liels protesta potenciāls pastāv Latvijas sabiedrībā, kas varētu tikt izmantots kā viens no jaunās paaudzes karadarbības paņēmieniem. Tika konstatēts, ka Latvijā Krievijas ietekmei visatvērtākie ir cilvēki ar zemiem ienākumiem un zemu vai vidēju izglītības līmeni, bezdarbnieki, fiziska darba darītāji, krievvalodīgie, Latgalē un Rīgā dzīvojošie, 18–25 gadus veci, kā arī cilvēki, kas vecāki par 46 gadiem. Pētījuma rezultāti apstiprina, ka Latvijas sabiedrība patiešām ir polarizēta etniskajos un pilsonības jautājumos, kā arī jautājumos, kas skar attiecības starp valsti un sabiedrību. Tomēr viens no galvenajiem pētījuma secinājumiem ir tas, ka atšķirības politiskajos uzskatos nerada pamatu plašām sociālās destabilizācijas kustībām, ko nosaka Latvijas sabiedrībai raksturīgā politiskā pasivitāte, kā arī Ukrainas konflikta negatīvais piemērs.

II. Sabiedrības sašķeltība Latvijā

Šī pētījuma pamatā ir pieņēmums, ka visi nozīmīgākie sabiedrības sašķeltības veidi ir jāaplūko kompleksi kā potenciāls risks nacionālajai drošībai. Pētījuma gaitā tika noskaidrots, ka Latvijā pastāv divas nozīmīgas sociālās šķirtnes, kas var apdraudēt valsts drošību. Pirmā no tām attiecas uz sabiedrības etnisko struktūru, kas šajā pētījumā tiek saukta par horizontālo plaisu. Latvijas etnisko sastāvu veido nedaudz mazāk par 40 % etnisko minoritāšu – krievi (26,9 %), baltkrievi (3,3 %), ukraiņi (2,2 %), poļi (2,1 %) un citas tautības (3,4 %). Tiesa, saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem 62,1 % respondentu ģimenē lieto latviešu valodu, 37,2 % – krievu valodu, un tikai 0,7 % norādīja, ka lieto kādu citu valodu¹. Ņemot vērā citu Latvijā lietoto valodu mazo īpatsvaru, pētījuma datu analīzē kā galvenais etniskā dalījuma rādītājs tiek izmantota respondentu ģimenē lietotā valoda, nevis tautība.

1. attēls. Četri galvenie draudi Latvijas sabiedrībai.

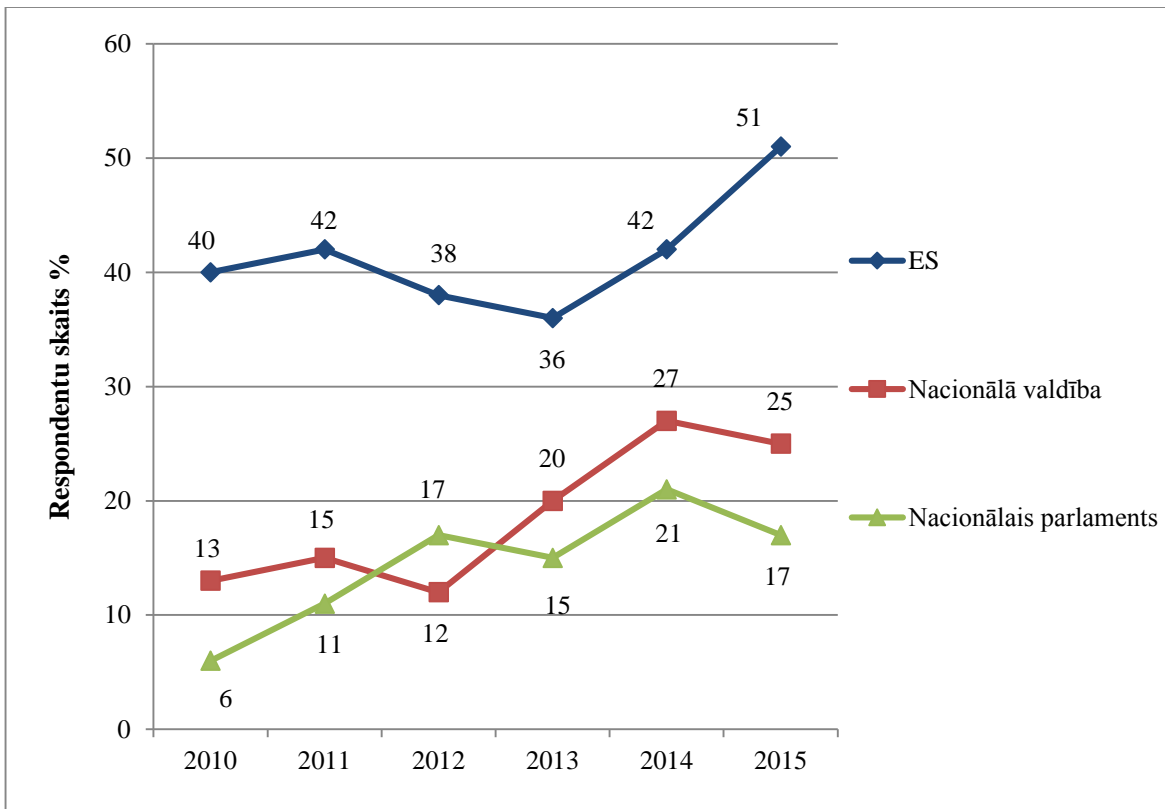

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Virknē jautājumu tika konstatētas būtiskas atšķirības politiskajos uzskatos starp latviski runājošajiem un krievvalodīgajiem. Uzskati atšķiras, piemēram, attiecībā uz Krievijas lomu Ukrainas krīzē, Latvijas un Krievijas attiecībām un fašisma atdzimšanu Latvijā. Tomēr jāuzsver, ka latviski un krieviski runājošos var segmentēt arī sīkāk, un šajos segmentos katrā valodu grupā ir konstatējamas viedokļu un attieksmju atšķirības, līdz ar to būtu kļūdaini uzskatīt, ka tās ir divas monolītas grupas ar pretējiem uzskatiem.

Pastāv arī daudzi jautājumi, kuros latviski un krieviski runājošo viedokļi ir līdzīgi, jo īpaši attiecībā uz labklājības celšanu kā prioritāru jomu Latvijas drošības uzlabošanai, kā arī izpratnē par būtiskākajiem draudiem (1. att.). Aptaujā, kas tika veikta Latgalē 2016. gadā, papildus tika iekļauts arī jautājums par bēgļu pieplūdumu Eiropas Savienībā kā vienu no nozīmīgākajiem draudiem Latvijas sabiedrībai. 82 % Latgales respondentu atzina, ka tas ir drauds, un arī šajā aspektā varēja secināt, ka respondentiem ar latviešu un krievu valodu ģimenē viedokļi sakrīt.ⁱⁱ Kopumā sabiedrības noskaņojumā var konstatēt negatīvu attieksmi pret etniskās šķirtnes politizāciju, jo 57 % respondentu Latgales aptaujā piekrita apgalvojumam: „Tā vietā, lai risinātu svarīgas problēmas (piemēram, sociālas un ekonomiskas), politiķi labprātāk pretnostata latviešus un krievus”.ⁱⁱⁱ

2. attēls. Uzticēšanās institūcijām.

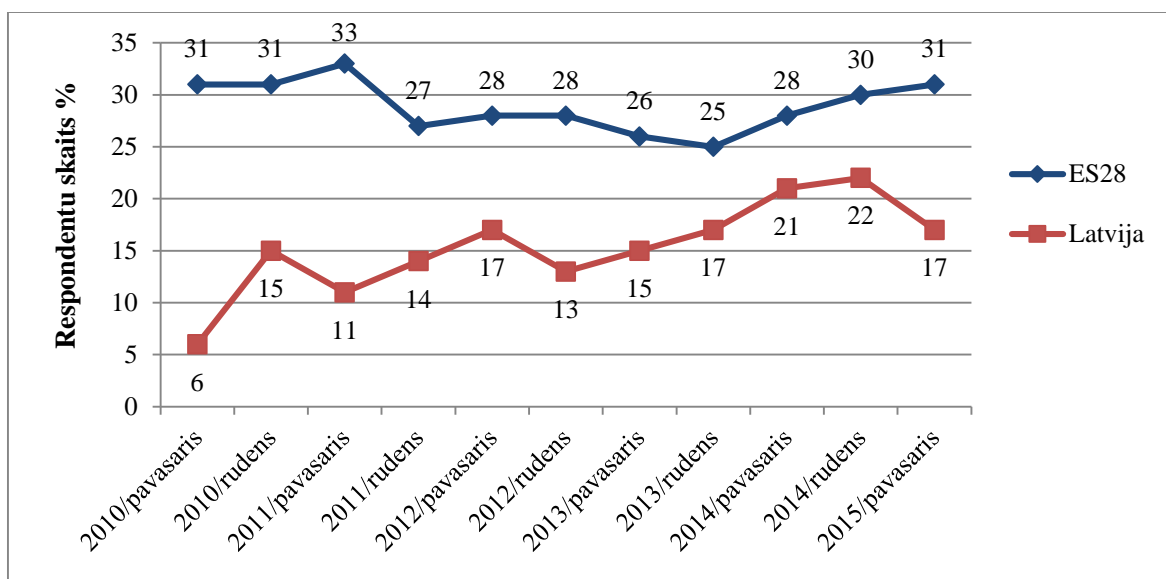

Avots: Eurobarometrs, STANDARD EB. (2010–2015). Cik ļoti Jūs uzticiaties noteiktām iestādēm?

Atsvešinātība starp sabiedrību un valsti šajā pētījumā tiek identificēta kā otra būtiskā sabiedrības sašķeltības dimensija, kas tiek saukta par vertikālo plaisu. Pretiniekam ir vieglāk sasniegt savus mērķus, ja sabiedrība savu valsti uzskata par neizdevušos un ir pārliecināta, ka politiskajai elitei nerūp iedzīvotāju intereses un vajadzības tādā mērā, ka pašreizējā valstiskuma zaudēšana nesīs labākus dzīves apstākļus. Kā piemēru var minēt Krievijas veikto Krimas aneksiju, jo tai bija salīdzinoši liels sabiedrības atbalsts.^{iv} Tādējādi kā sekas sabiedrības neapmierinātībai ar valsts sociālo un ekonomisko attīstību var veidoties būtiska drošības ievainojamība, ja karš tiek realizēts ar nemilitāriem līdzekļiem. Viens no šīs problēmas acīmredzamajiem rādītājiem ir zemā uzticēšanās valsts iestādēm. Piemēram, uzticēšanās valsts valdībai un parlamentam Latvijā ir daudz zemāka nekā uzticēšanās ES iestādēm (2. att.).

Plaisas dziļumu sabiedrības un valsts attiecībās vislabāk var uztvert salīdzinošā perspektīvā, kas uzskatāmi parāda, ka šī problēma Latvijā ir nopietnāka nekā daudzās citās ES dalībvalstīs. Piemēram, uzticēšanās valsts parlamentam Latvijā ir zemāka nekā vidēji Eiropas Savienībā (3. att.), lai gan pēdējo gadu laikā šis rādītājs ir uzlabojies. Taču ir vēl arī citas zīmes, kas parāda problēmas attiecībās starp valsti un sabiedrību.

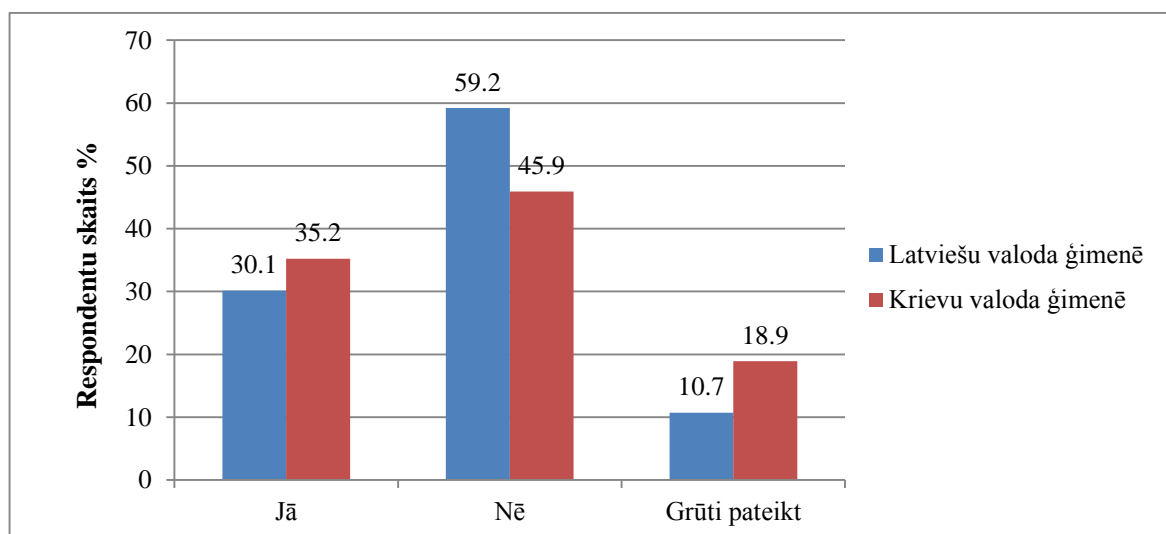
3. attēls. Cilvēku skaits, kas sliecas uzticēties valsts parlamentam.

Avots: Eiropbarometrs, STANDARD EB. (2010–2015). Cik ļoti Jūs uzticaties noteiktām iestādēm?

Piemēram, vairāk nekā 60 % Latgales iedzīvotāju uzskata, ka valstī ir nepieciešamas radikālas pārmaiņas, kā arī atzīst nepieciešamību mainīt politisko eliti.^v Joprojām var konstatēt arī salīdzinoši augstu iedzīvotāju vēlmi pamest valsti (4. att.). Neskatoties uz etnisko piederību, vairāk nekā 30 % Latvijas iedzīvotāju ir gatavi aizbraukt no Latvijas labāku ekonomisko apstākļu dēļ. TNS 2015. gada aprīļa aptaujas dati ir līdzīgi.^{vi} Saskaņā ar TNS aptauju, 24 % Latvijas iedzīvotāju ekonomiski aktīvajā vecumā vēlas pamest Latviju, lai meklētu darbu ārvalstīs. 54 % respondentu norādīja, ka meklētu darbu ārvalstīs finansiālu apsvērumu dēļ.^{vii}

4. attēls. Vai Jūs vēlētos pārcelties uz citu valsti, ja Jums būtu iespēja pelnīt vairāk un saņemt lielākas sociālās garantijas?

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

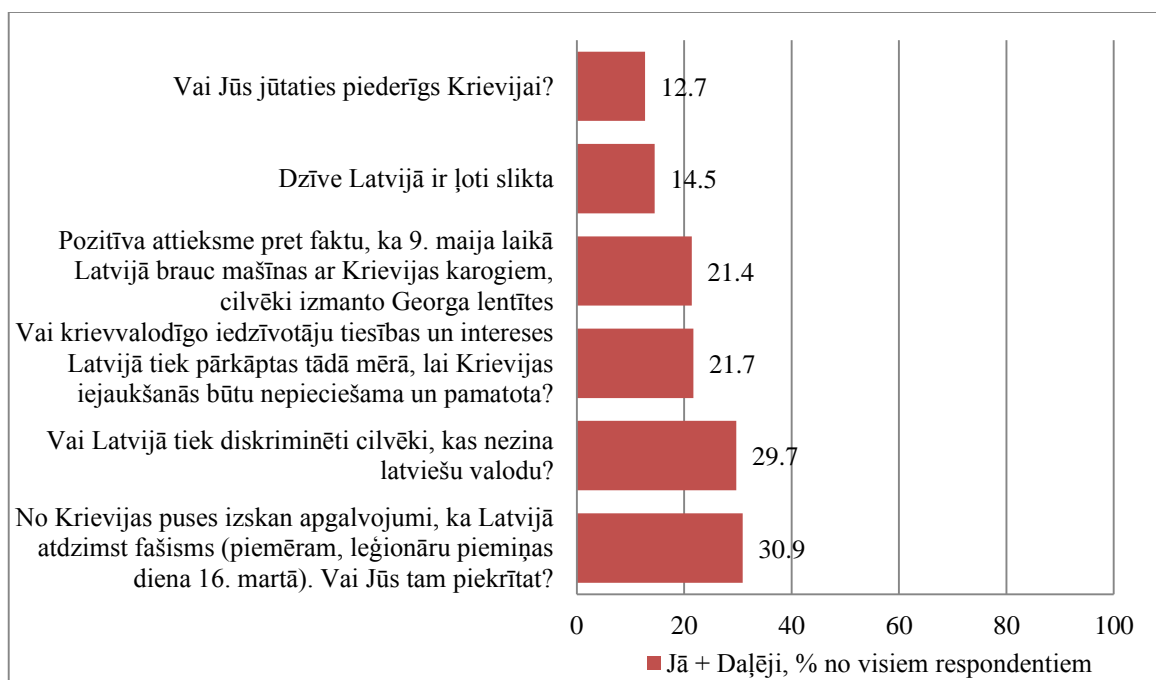
Tas ir brīdinājuma signāls par problēmām valsts attiecībās ar sabiedrību Latvijā. Apvienojumā ar etnisko plaisu tas rada labvēlīgus apstākļus, lai virzītu vēstījumu par Latviju kā kopumā neizdevušos valsti. Gan vertikālā, gan horizontālā plaisa Latvijas sabiedrībā var tikt izmantota, lai destabilizētu situāciju. No nacionālās drošības viedokļa abas problēmas ir jāanalizē un jārisina integrēti, jo riska potenciāls var pieaugt, ja neapmierinātība ar sociāli ekonomiskajiem procesiem valstī summējas ar etniskās integrācijas problēmām.

III. Krievijas ietekmes līmenis Latvijā

Pēdējos gados Latvijā un pasaulē ir veikti vairāki pētījumi par Krievijas ietekmi Latvijā. Piemēram, par vēstījumiem, kādus Krievija izmanto pret Latviju masu medijos^{viii}, par Krievijas „troļļu” aktivitātēm internetā^{ix}, par organizācijām, caur kurām Latvijā ieplūst Krievijas finansējums publiskās diplomātijas aktivitātēm^x. Pēc Krimas aneksijas un tai sekojošās karadarbības Austrumukrainā vairāki starptautiski izdevumi un pētnieki, tostarp arī BBC filmas „Trešā pasaules kara komandcentrā” veidotāji, ir nosaukuši Latviju kā nākamo potenciālo Krievijas hibrīdkara mērķi. Tomēr līdz šim vēl nav veikts neviens pētījums, kurš analizētu, cik efektīvi ir Krievijas centieni nostiprināt un palielināt ietekmi Latvijas sabiedrībā. Drošības un stratēģiskās pētniecības centra veiktā pētījuma rezultāti rāda, ka Krievijas ietekme Latvijā ir ierobežota.

Ir grūti paredzēt, kādus inovatīvus hibrīdkara paņēmienus Krievija potenciāli varētu lietot Latvijā, taču, raugoties uz Krievijas darbībām Ukrainā, var secināt, kādus vēstījumus Krievija izmanto, lai radītu etnisko spriedzi, diskreditētu valsts pārvaldes iestādes un palielinātu atbalstu savām darbībām. Jau 2011. gadā Latvijas Satversmes aizsardzības birojs ziņoja, ka „Krievijas ārpolitikas slēptie mērķi ir diskreditēt Latviju, pārmetot fašisma atdzimšanu, vēstures pārrakstīšanu, piedēvējot Latvijai izputējušas valsts tēlu, uzsverot krievvalodīgo iedzīvotāju mērķtiecīgu diskrimināciju”.^{xi} Lai pārbaudītu atbalstu Krievijas lietotajiem vēstījumiem Latvijas sabiedrībā, šajā pētījumā izmantoti seši jautājumi, kuri identificē sabiedrības atbalsta apmēru tiem (5. att.). Nepieciešamības gadījumā Krievijai būtu vienkāršāk uzrunāt un mobilizēt cilvēkus, kuri jau atbalsta šos vēstījumus, nekā tos, kuri šādiem uzskatiem nemaz nepiekrīt.

5. attēls. Atbalsts Krievijas vēstījumiem par Latviju, visa Latvija.

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Viens no Krievijas Tautiešu politikas mērķiem ir bijis palīdzēt etniskajiem krieviem saglabāt saikni ar Krieviju.^{xii} Uz jautājumu: „Vai Jūs jūtaties piederīgs Krievijai?” 12,7 % respondentu visā Latvijā atbild “jā, noteikti” un “drīzāk jā”.^{xiii} Cits instruments, ko Krievija izmanto, lai radītu pozitīvas emocijas pret krievu kultūru un vēsturi, ir 9. maija jeb Uzvaras dienas svinību aktualizēšana un Krievijas simbolu lietošana šajā pasākumā.^{xiv} No visiem respondentiem Latvijā 21,4 % pozitīvi un ļoti pozitīvi vērtē to, ka 9. maija svinību laikā „Latvijā brauc mašīnas ar Krievijas karogiem, cilvēki izmanto Georga lentītes”.^{xv}

Krievija arī cenšas diskreditēt Latvijas valsti, ekonomisko stāvokli Latvijā raksturojot kā „katastrofālu”.^{xvi} Lai pētītu atbalstu šim vēstījumam, tika uzdots jautājums: „Kā Jūs kopumā vērtējat savu dzīvi Latvijā?”. Uz šo jautājumu 14,5 % respondentu atbildēja, ka dzīve ir “slikta” vai “ļoti slikta”.^{xvii} Cits svarīgs temats Krievijas tautiešu politikā ir cilvēktiesību aizstāvība un krievvalodīgo aizsardzība ārvalstīs.^{xviii} 21,7 % visu respondentu piekrīt vai daļēji piekrīt, ka „krievvalodīgo iedzīvotāju tiesības un intereses Latvijā tiek pārkāptas tādā mērā, lai Krievijas iejaukšanās būtu nepieciešama un pamatota”.^{xix} Vēl augstāks respondentu procents – 29,7 – uzskata, ka Latvijā „tiek diskriminēti cilvēki, kas nezina latviešu valodu”.^{xx} Cits vēstījums, ko Krievija ir izmantojusi pret Ukrainas valdību un izmanto arī Latvijā, ir apsūdzības par fašisma atdzimšanu.^{xxi} Apgalvojumam, ka Latvijā atdzimst fašisms, piekrīt vai daļēji piekrīt 30,9 % respondentu.^{xxii}

6. attēls. Atbalsts Krievijas vēstījumiem par Latviju, valoda un pilsonība (%).

	Valoda ģimenē		Pilsonība	
	Latviešu	Krievu	LR pilsonis	Nepilsonis
Vai Jūs jūtaties piederīgs Krievijai? (Jā, noteikti + Drīzāk jā)	3,6	28,3	9,6	29,0
Kā Jūs kopumā vērtējat savu dzīvi Latvijā? (Slikta + Ļoti slikta)	13,2	16,1	13,6	17,0
Kāda ir Jūsu attieksme pret faktu, ka 9. maija laikā Latvijā brauc mašīnas ar Krievijas karogiem, cilvēki izmanto Georga lentītes? (Pozitīva + Ļoti pozitīva)	6,1	47,8	14,9	56,6
Vai krievvalodīgo iedzīvotāju tiesības un intereses Latvijā tiek pārkāptas tādā mērā, lai Krievijas iejaukšanās būtu nepieciešama un pamatota? (Jā + Daļēji)	10,0	41,3	18,1	40,7
Vai Latvijā tiek diskriminēti cilvēki, kas nezina latviešu valodu? (Jā)	13,9	56,5	24,5	58,4
No Krievijas puses izskan apgalvojumi, ka Latvijā atdzimst fašisms (piemēram, leģionāru piemiņas diena 16. martā). Vai Jūs tam piekrītat? (Jā + Daļēji)	17,0	55,1	26,2	59,3
Respondentu skaits	658	355	871	121

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Tā kā šie vēstījumi par Latviju lielākoties tiek izplatīti caur medijiem krievu valodā un it īpaši caur Krievijas medijiem, lielāks atbalsts tiem ir konstatējams sabiedrības grupās, kuras atzīst, ka regulāri izmanto Krievijas plašsaziņas līdzekļus (sk. nodaļu „Krievijas plašsaziņas līdzekļu ietekme uz Latvijas sabiedrību”). Līdz ar to šiem vēstījumiem piekrīt salīdzinoši vairāk krievvalodīgo nekā latviski runājošo respondentu (6. att.). Tomēr pretstatā apgalvojumiem, ko bieži vien var lasīt ārvalstu medijos^{xxiii} un dzirdēt no ārvalstu ekspertiem,^{xxiv} krievvalodīgie un arī nepilsoņi šajā ziņā nav viendabīgas grupas. Aptuveni puse krievvalodīgo Latvijas iedzīvotāju nepiekrīt šiem sešiem Krievijas apgalvojumiem par Latviju vai ir neitrāli pret tiem. Tāpat arī aptuveni puse nepilsoņu neatbalsta šos Krievijas vēstījumus vai ir neitrāli pret tiem, neraugoties uz to, ka Krievija tieši viņus ilgtermiņā un mērķtiecīgi pozicionē kā diskriminētāko grupu Latvijas sabiedrībā.

7. attēls. Atbalsts Krievijas vēstījumiem par Latviju reģionos un pilsētās (%).

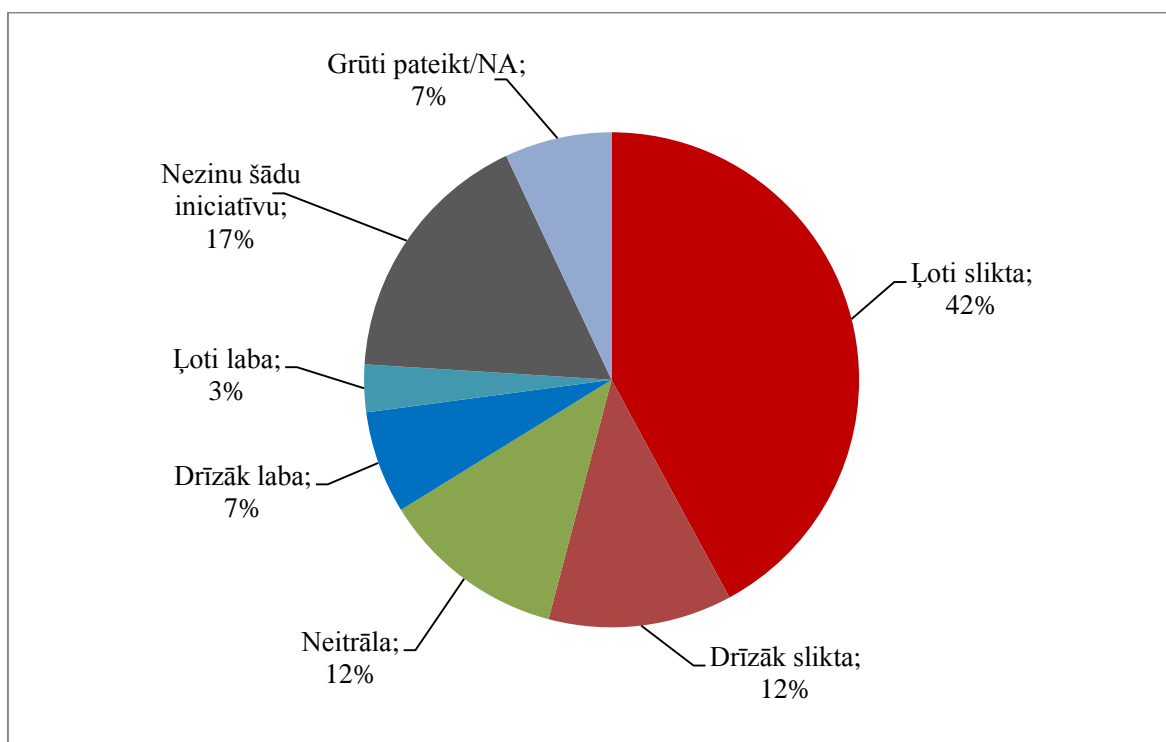
	Reģions/pilsēta				
	Rīga	Daugavpils	Rēzekne	Pārējā Latgale	Pārējā Latvija
Vai Jūs jūtaties piederīgs Krievijai? (Jā, noteikti + Drīzāk jā)	14,9	33,0	15,6	13,1	9,3
Kā Jūs kopumā vērtējat savu dzīvi Latvijā/Latgalē? (Slikta + Ļoti slikta)	5,9	56,1	38,4	37,9	28,2
Kāda ir Jūsu attieksme pret faktu, ka 9. maija laikā Latvijā brauc mašīnas ar Krievijas karogiem, cilvēki izmanto Georga lentītes? (Pozitīva + Ļoti pozitīva)	34,0	55,2	45,7	24,3	11,5
Vai krievvalodīgo iedzīvotāju tiesības un intereses Latvijā tiek pārkāptas tādā mērā, lai Krievijas iejaukšanās būtu nepieciešama un pamatota? (Jā + Daļēji)	36,0	50,5	11,7	13,1	11,6
Vai Latvijā tiek diskriminēti cilvēki, kas nezina latviešu valodu? (Jā)	35,3	63,2	43,0	43,4	21,2
No Krievijas puses izskan apgalvojumi, ka Latvijā atdzimst fašisms (piemēram, leģionāru piemiņas diena 16. martā). Vai Jūs tam piekrītat? (Jā + Daļēji)	48,9	55,2	29,0	29,5	16,7
Respondentu skaits	323	151	113	383	547

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.

Skatoties uz citiem demogrāfiskajiem datiem, dažādu sabiedrības grupu vidū pastāv dažādi atbalsta līmeņi šiem Krievijas vēstījumiem. Latvijā Krievijas ietekmei no visām ienākumu grupām salīdzinoši visatvērtākie ir cilvēki ar zemiem ienākumiem (zem 200 eiro uz vienu ģimenes locekli mēnesī), bezdarbnieki, fiziska darba darītāji. Latgalē arī cilvēki ar relatīvi augstiem ienākumiem (400 eiro uz vienu ģimenes locekli) salīdzinoši vairāk atbalsta šos vēstījumus. Latvijā un arī Latgalē šiem vēstījumiem atvērtāki ir cilvēki ar zemu vai vidēju izglītības līmeni. Vecuma grupās Latvijā šos vēstījumus vismazāk atbalsta 26–45 gadus veci respondenti, nedaudz vairāk – 18–25 gadus veci, visvairāk – par 46 gadiem vecāki cilvēki. Latgalē, dalot respondentus pēc vecuma, vismazākais atbalsts ir vecuma grupā no 18 līdz 25 gadiem, kamēr pārējās vecuma grupās atbalsts ir vienlīdz augsts.^{xxv}

Tā kā atbalsts šiem vēstījumiem galvenokārt ir konstatējams krievvalodīgo Latvijas iedzīvotāju vidū, tad arī to ģeogrāfiskā izplatība ir atbilstoša etniskajam sastāvam Latvijas pilsētās un novados. Visaugstākais atbalsts šiem vēstījumiem ir konstatējams Latvijas pilsētās un novadā ar vislielāko krievvalodīgo iedzīvotāju skaitu – Daugavpilī, Rīgā, Rēzeknē un pārējā Latgalē (7. att.). Pārējā Latvijā atbalsts šiem vēstījumiem ir salīdzinoši minimāls. Tomēr Rīga ir atšķirīga no Latgales. Subjektīvā apmierinātība ar savu dzīvi Rīgā ir visaugstākā Latvijā. Raugoties objektīvi, Rīgā ir arī visaugstākās vidējās algas – gandrīz divreiz lielākas nekā Latgalē^{xxvi} – un viszemākais bezdarba līmenis Latvijā.^{xxvii} Labi sociālekonomiskie apstākļi ir svarīgs priekšnoteikums sabiedrības stabilitātei. Cilvēki, kuriem ir stabils darbs un ienākumi, kuriem ir ko zaudēt un kuri ir apmierināti ar savu materiālo stāvokli, ir mazāk gatavi protestēt, piedalīties demonstrācijās un mainīt pastāvošo politisko sistēmu. Tādēļ pētījumā padziļināta uzmanība tika pievērsta tieši Latgalei, nevis Rīgai.

8. attēls. Attieksme pret ideju „Latgales tautas republika”

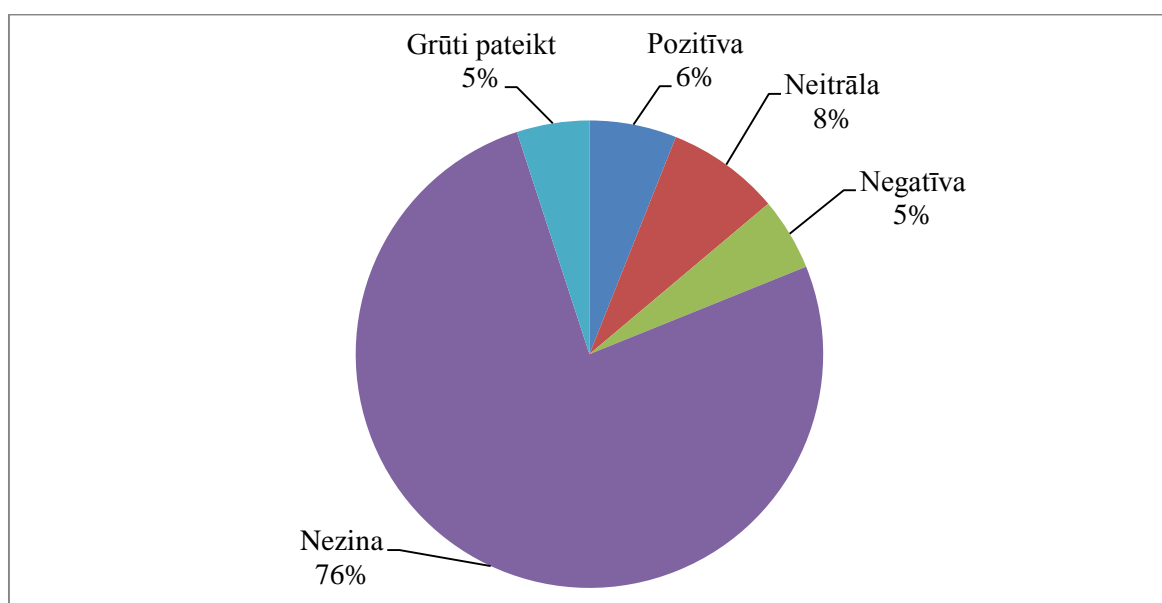
Avots: SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.

Latgalē veiktās aptaujas rezultāti liecina, ka, lai gan šajā reģionā ir augstāks krievvalodīgo īpatsvars nekā citur Latvijā un tādēļ arī augstāks atbalsts Krievijas vēstījumiem par Latviju, tajā ir konstatējama arī izteikta pretēja tendence. Pētījumā atsevišķi tika izdalīta respondentu grupa, kura ikdienas saziņā izmanto latgaliešu dialektu, un tika konstatēts, ka šajā grupā ir visaugstākais patriotisma līmenis un atbalsts Latvijas

ģeopolitiskajai orientācijai uz rietumiem. Piemēram, 78 % latgaliešu dialektā runājošie norāda, ka atbalstīs Latviju gadījumā, ja Krievija uzsāks pret Latviju vērstas aktivitātes.^{xxviii}

Pētījuma rezultāti dod iespēju konstatēt arī to, ka atbalsts Krievijas vēstījumiem nekādā gadījumā nav uzskatāms par pamatu separātisma tendencēm, jo atbalsts iniciatīvai „Latgales tautas republika” Latgalē kopumā ir zems (8. att.). 54 % respondentu Latgalē norāda, ka viņiem pret šādu ideju ir slikta attieksme, 17 % par tādu neko nezina, 12 % ir neitrāli, 7 % bija grūti atbildēt uz šo jautājumu, bet pozitīva attieksme ir tikai 10 % Latgales iedzīvotāju.^{xxix} Arī šajā jautājumā latgaliešu dialektā runājošie ir viskritiskāk noskaņotie, jo 83 % no viņiem bija negatīva attieksme.^{xxx} Līdz ar to var teikt, ka BBC filma „Trešā pasaules kara komandcentrā,” kurā tika atspoguļota plaša sacelšanās Daugavpilī ar mērķi nodibināt „Latgales tautas republiku,” ir balstīta fantāzijās, nevis realitātē.

9. attēls. Attieksme pret organizāciju Krievijas tautiešu atbalstam „Rossotrudņičestvo” Latgalē

Avots: SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.

Pētījumā tika konstatēts arī tas, ka kopumā Krievijas publiskās diplomātijas aktivitāšu efektivitāte ir zema. Lielākā daļa Latgales aptaujas respondentu neatpazīst vietējos aktīvistus, kuri veicina Krievijas interesēm atbilstošas idejas, kā arī ļoti mazs ir respondentu skaits, kuri viņu darbību vērtē pozitīvi. Piemēram, Ilarionu Girsu un Aleksandru Gaponenko pozitīvi vērtē tikai aptuveni 4 % respondentu Latgalē, bet aptuveni 55 % par šādiem cilvēkiem nekad nav dzirdējuši.^{xxx} Zema atpazīstamība ir arī tādām Krievijas interešu veicināšanas organizācijām kā Gorčakova publiskās diplomātijas atbalsta fonds, “Rossotrudņičestvo”, fonds “Krievu pasaule” un citām (9. att.).

Vēl viens būtisks aspekts, kas rosina nepārvērtēt Krievijas ietekmi Latvijā, ir Latvijas sabiedrības biheiviorālā analīze. Atbildes uz sešiem jautājumiem (5. att.), kas atspoguļo atbalstu Krievijas veicinātajiem vēstījumiem, ļauj pārbaudīt respondentu paustās attieksmes. Taču cilvēku attieksme ne vienmēr noved pie rīcības, tādēļ visas Latvijas mēroga aptaujā tika pētīti arī rādītāji, kas paredz cilvēku uzvedību nākotnē (10. att.). Šo trīs rādītāju analīze liecina, ka, neskatoties uz ievērojumu atbalstu Krievijas vēstījumiem, plašu protestu iespējamība un ievērojams atbalsts potenciālām Krievijas provokācijām Latvijā ir maz ticams.

Kontroles lokuss jeb spēja ietekmēt pasauli ap sevi parāda, vai cilvēki uzskata, ka viņi kontrolē notikumus savā dzīvē (augsts, iekšējs kontroles lokuss), vai arī uzskata, ka notikumus dzīvē nosaka ārējie apstākļi (zems, ārējs). Latvijā tikai 3 % respondentu jūt kontroli pār notikumiem savā dzīvē.^{xxxii} Cilvēki, it īpaši ar zemu atalgotu darbu, uzskata, ka viņi pat savā darba vidē nevar neko mainīt. Kā norādīja viens no respondentiem: „[cilvēki] baidās runāt, jo var zaudēt darbu.”^{xxxiii} Vēl mazāk kontroles cilvēki izjūt attiecībā uz jautājumiem, kas ir tālu no viņu ikdienas dzīves. Daudzi vēlas, lai viņus liek mierā, un negrib iesaistīties problēmsituācijās: „Nav iniciatīvas visu rakt ārā, visas problēmas, kas notiek. Visi grib dzīvot komfortablu, drošu dzīvi.”^{xxxiv} Krievijai būtu grūti mobilizēt uz jaunām un riskantām darbībām cilvēkus, kuri neuzskata, ka viņu rīcība varētu kaut ko ietekmēt viņu dzīvē un Latvijā.

10. attēls. Rādītāji nākotnes uzvedības paredzēšanai Latvijā.

Spēja ietekmēt pasauli ap sevi	Zems, ārējs
Sociālās normas	Neizcelšanās, neprotestēšana
Pašreizējā uzvedība	Politiski un sociāli neaktīva

Lielākajā daļā Latvijas sabiedrības nav pieņemts izcelties citu vidū un protestēt. Vairākums Latvijas sabiedrības nevēlas atdalīties no pūļa. Tikai 1 % respondentu ir gatavi neievērot sabiedrībā pastāvošās normas un izcelties citu vidū.^{xxxv} Arī protestēšana nav sociāli pieņemama: Latgalē 56 % respondentu piekrīt apgalvojumam, ka „protestiem un demonstrācijām nav jēgas, tāpat nekas nemainīsies”. Tam nepiekrīt tikai 24 %.^{xxxvi} Visas Latvijas aptaujā atbildes uz šo jautājumu ir līdzīgas. Būtu grūti mobilizēt cilvēkus plašiem protestiem, ja viņi nevēlas izcelties un neuzskata, ka ar protestiem un demonstrācijām ir iespējams panākt pārmaiņas.

Raugoties uz patlaban demonstrēto uzvedību, vairums cilvēku Latvijas sabiedrībā nav sociāli un politiski aktīvi. Dalība nevalstiskās organizācijās, politiskās partijās un interešu grupās ir zema, it īpaši Latgalē.^{xxxvii} Šajā ziņā Latvija ir līdzīga citām postkomunistiskajām Centrālās un Austrumeiropas valstīm, kuru sabiedrībās arī pastāv vilšanās politikā un zems politiskās līdzdalības līmenis.^{xxxviii} Vienlaikus cilvēki nezina par prokrieviskajām organizācijām un to līderiem un neseko tām. Šīm organizācijām trūkst atbalsta un sabiedrības mobilizācijas mehānismu. Krievijai būtu grūti mākslīgi un īsā laikā attīstīt cilvēku mobilizācijai nepieciešamās prasmes un tīklus. Apskatot šos nākotnes uzvedības paredzēšanas rādītājus Latvijā, ir maz ticams, ka cilvēki, kuri piekrīt Krievijas vēstījumiem, šo attieksmi transformēs aktīvā rīcībā.

Lai gan Latvijā pastāv atbalsts vēstījumiem, kurus Krievija cenšas izplatīt par Latviju, tomēr sabiedrību būtu grūti mobilizēt uz plašiem protestiem un nemieriem. Ir maz ticams, ka atbalsts Krievijas vēstījumiem novedīs pie aktīvas rīcības Krievijas interesēs. Vienlaikus ir jāapzinās, ka sabiedrībā pastāv potenciāls polarizācijai. Eksistē temati, par valodu, vēsturi, integrāciju, nepilsoņiem, par kuriem cilvēki izvairās runāt, lai nerastos konfliktsituācijas. Līdz ar to ir jāreķinās, ka tādi jautājumi, par kuriem sabiedrībā ir pretrunīgi viedokļi, var novest pie atkāpēm no ierastās uzvedības. Tāpat arī nevar izslēgt iespējamību, ka pat minimālu atbalstu pret Latviju vērstām agresīvām darbībām Krievija var izmantot, lai plašsaziņas līdzekļos to attēlotu kā plašu sabiedrības atbalstu.

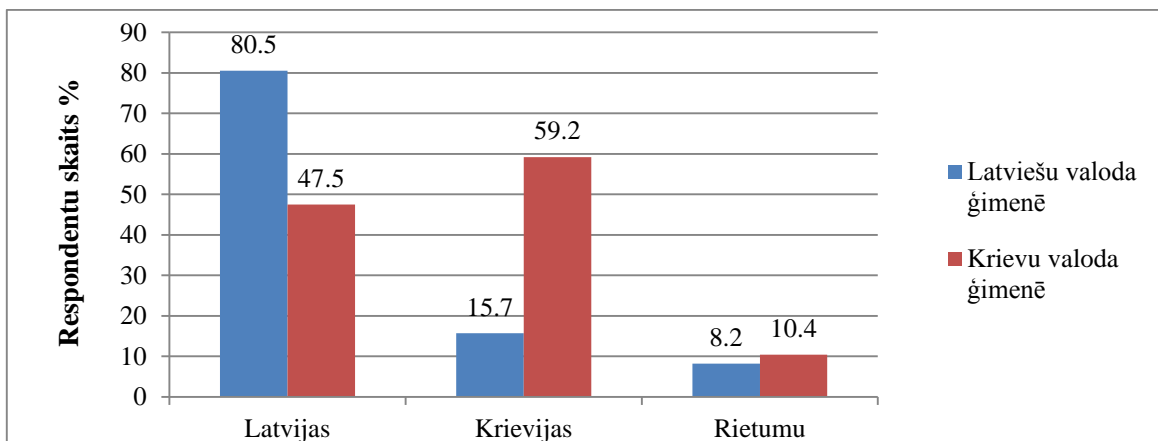
IV. Krievijas plašsaziņas līdzekļu ietekme uz Latvijas sabiedrību

Latvijas mediju telpa ir daudzveidīga un piesātināta. Plašsaziņas līdzekļu saturs ir pieejams galvenokārt latviešu un krievu valodā atbilstīgi valsts etniskajam sastāvam. Plašsaziņas līdzekļu saturu krievu valodā veido Latvijā reģistrēti mediji, kā arī Latvijā pieejamie Krievijas mediji. Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpu raksturo ne tikai satura pieejamība divās valodās, bet arī tā atšķirības latviski un krieviski runājošajām mērķauditorijām. Šīs satura atšķirības ir veidojušās un pastāv kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas, un tas dod pamatu zinātniekiem un mediju ekspertiem runāt par divām informatīvajām telpām kā Latvijas sabiedrības ilgtermiņa problēmu.^{xxxix}

Jautājot respondentiem par to, kādas izcelsmes plašsaziņas līdzekļus viņi regulāri lieto – Latvijas, Krievijas vai Rietumu –, tika konstatēts, ka lielākā daļa respondentu kā visbiežāk izmantotos minēja Latvijas plašsaziņas līdzekļus – 68 %, regulāru Krievijas mediju lietojumu norādīja 32 %, savukārt Rietumu mediju lietojumu – tikai 8,9 %.^{xl} Tas saskan ar citiem mediju patēriņa pētījumiem, kas parāda, ka Latvijas mediji dominē visās

galvenajās mediju kategorijās.^{xli} Tomēr attiecībā uz plašsaziņas līdzekļu lietojumu pastāv atšķirības starp latviski un krieviski runājošajiem (11. att.). Latviski runājošie atzīst, ka pārsvarā lieto Latvijas medijus, savukārt krievvalodīgie norāda, ka lieto informāciju gan no Latvijas, gan Krievijas plašsaziņas līdzekļu telpas.

11. attēls. Regulārs plašsaziņas līdzekļu lietojums.

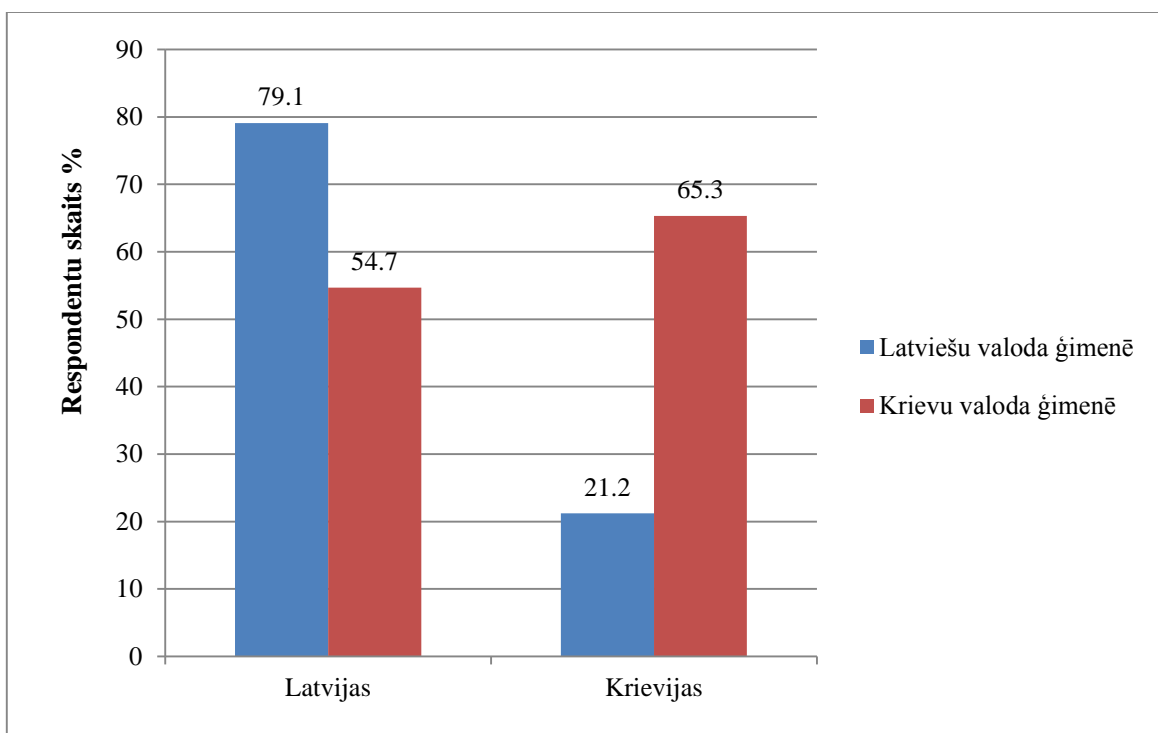

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Uzticēšanās plašsaziņas līdzekļiem (12. att.) ir līdzīga mediju lietojuma tendencei – latviski runājošie iedzīvotāji uzticas Latvijas plašsaziņas līdzekļiem daudz vairāk nekā Krievijas plašsaziņas līdzekļiem. Lai gan puse krievvalodīgo uzticas Latvijas medijiem, to cilvēku skaits, kuri tic Krievijas plašsaziņas līdzekļiem, šajā demogrāfiskajā grupā ir par aptuveni 10 % lielāks. Tādējādi var teikt, ka Krievijas mediju ietekme latviski runājošo vidū ir diezgan zema – tikai viena sestā daļa šīs grupas atzīst Krievijas plašsaziņas līdzekļu regulāru lietojumu, un uzticības līmenis Krievijas medijiem ir gandrīz četras reizes zemāks nekā Latvijas. Krievijas plašsaziņas līdzekļu nozīme krievvalodīgo iedzīvotāju vidū ir ievērojami augstāka, taču šajā grupā ir konstatējama arī Latvijas plašsaziņas līdzekļu ietekme. Jāuzsver, ka vairāk nekā puse krievvalodīgo iedzīvotāju – 55 % – uzticas Latvijas medijiem, kas paver iespējas saziņai ar krievvalodīgo auditoriju.

Kopumā 68 % Latvijas sabiedrības regulāri lieto Latvijas plašsaziņas līdzekļus, un 70 % uzticas Latvijas plašsaziņas līdzekļiem (13,7 % pilnībā uzticas un 56,3 % drīzāk uzticas).^{xlii} Savukārt Krievijas medijus kopumā regulāri lieto tikai 32 % iedzīvotāju, un 38 % atzīst, ka tie uzticas Krievijas plašsaziņas līdzekļiem (5,2 % pilnībā uzticas un 32,7 % drīzāk uzticas).^{xliii} Tādējādi var secināt, ka Latvijas plašsaziņas līdzekļiem Latvijā ir ievērojami lielāka ietekme nekā Krievijas medijiem. Krievijas plašsaziņas līdzekļu ietekme aptuveni sakrīt ar valsts etnisko sastāvu, jo Krievijas mediju lietojumu un uzticību tiem atzīst ne vairāk kā 40 % respondentu.

12. attēls. Cilvēku skaits, kas uzticas Latvijas un Krievijas plašsaziņas līdzekļiem.

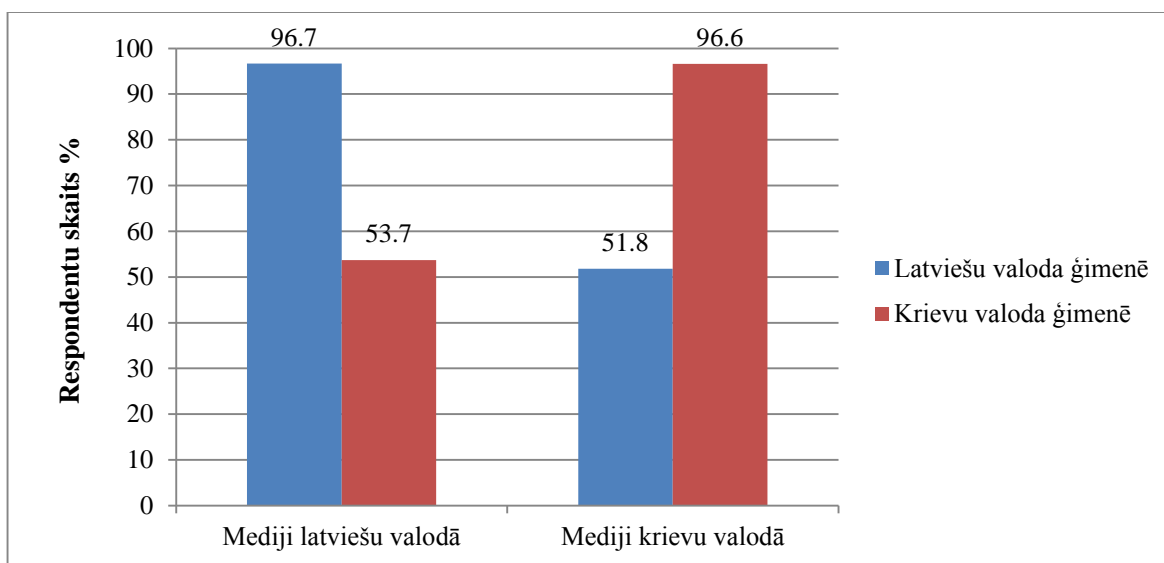

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Respondentiem jautāja arī par valodu, kurā tie iegūst informāciju plašsaziņas līdzekļos (13. att.). Latviski runājošie lieto plašsaziņas līdzekļus galvenokārt latviešu valodā un daļēji – krievu valodā. Savukārt dati par krievvalodīgo mediju lietojumu ir apgriezti proporcionāli – viņi lieto plašsaziņas līdzekļus galvenokārt krievu valodā un daļēji – latviešu valodā. Būtiskākais ir tas, ka 46 % krievvalodīgo neiegūst informāciju no plašsaziņas līdzekļiem latviešu valodā. Vienlaikus šie respondenti ir atvērti informācijai krievu valodā gan no Latvijas, gan Krievijas medijiem. Informatīvā kara apstākļos tas ir risks nacionālajai drošībai, jo aptuveni viena piektā Latvijas sabiedrības daļa nav sasniedzama ar plašsaziņas līdzekļiem valsts valodā.

Atšķirības plašsaziņas līdzekļu lietojumā saskan ar viedokļu atšķirībām. Kā spilgtu piemēru var minēt uzskatus par krīzi Ukrainā. Respondentiem jautāja, kā viņi aprakstītu konfliktu Dienvidaustrumukrainā. No iegūtajiem datiem ir acīmredzams, ka latviski runājošā iedzīvotāju daļa lielākā mērā atspoguļo proietumnieciskus vēstījumus. 65 % latviski runājošo šo konfliktu uzskata par Krievijas karu ar Ukrainu, 53 % spriež, ka tas ir karš starp Ukrainas valdību un separātistiem, bet 45 % uzskata to par pilsoņu karu. Turpretī vairums krievvalodīgo respondentu – 66 % – norāda, ka tas ir pilsoņu karš, 49 % uzskata, ka šis konflikts bija karš starp Ukrainas valdību un tās pilsoņiem, savukārt 48 % ir pārliecināti, ka Krievija Ukrainas teritorijā cīnās ar Rietumiem.^{xliv}

13. attēls. Valoda, kurā tiek iegūta informācija no plašsaziņas līdzekļiem.

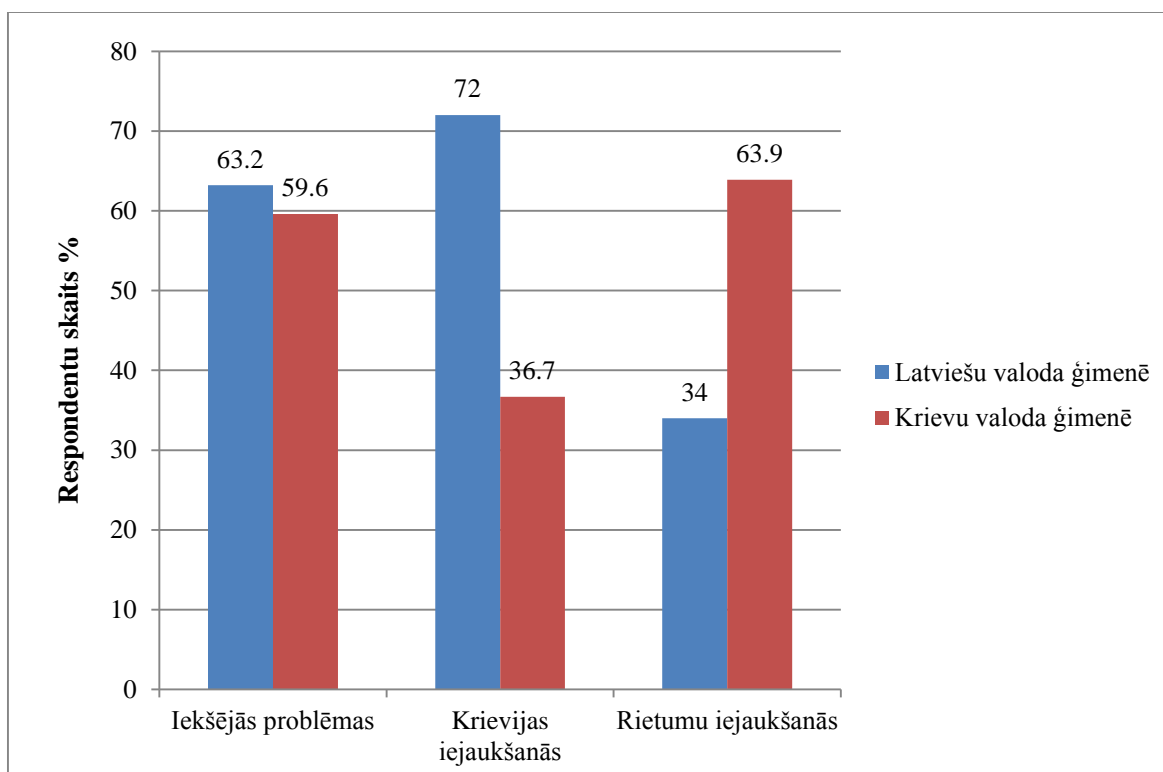

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Atšķirības latviski un krieviski runājošo uzskatos par Ukrainas krīzes ģeopolitiskajiem aspektiem var konstatēt arī jautājumā par tās cēloņiem (14. att.). Abas grupas aptuveni līdzīgā līmenī uzskatīja, ka krīzi Ukrainā izraisīja iekšējās problēmas un bijušā prezidenta V. Janukoviča nespēja nodrošināt labklājību, kārtību un attīstību. 64 % latviski runājošo un 60 % krievvalodīgo piekrita šādam apgalvojumam. Taču jautājumā par ģeopolitisko iejaukšanos Ukrainas iekšējās lietās bija vērojama viedokļu atšķirība. 72 % latviski runājošo bija pārliecināti, ka krīzi izraisīja Krievijas iejaukšanās, savukārt no krievvalodīgo puses šo uzskatu atbalstīja tikai 37 %. Turpretī 64 % krievvalodīgo domāja, ka problēmas sakne ir Rietumu iejaukšanās, bet šim viedoklim piekrita tikai 34 % latviski runājošo.

Pētījums sniedz arī iespēju novērtēt, cik lielā mērā Latvijas sabiedrība izjūt bažas par Krievijas plašsaziņas līdzekļiem kā draudu valsts drošībai. Kad respondentiem lūdza novērtēt vissvarīgākos pasākumus, kas būtu veicami Latvijas drošībai un aizsardzībai (15. att.), Krievijas plašsaziņas līdzekļu darbības ierobežošana tika minēta kā visnesvarīgākā no piedāvātajiem variantiem. Iedzīvotāju labklājības uzlabošana tika nosaukta kā vissvarīgākais no veicamajiem pasākumiem, jo 93 % respondentu Latvijā un 86 % Latgalē uzskatīja to par būtisku. Otrs nozīmīgākais solis respondentu skatījumā būtu Latvijas plašsaziņas līdzekļu apraides nodrošināšana pierobežas zonā – to izvēlējās 61 % respondentu Latvijā un 46 % Latgalē. Nedaudz mazāk par pusi respondentu Latvijā un Latgalē piekrita, ka Latvijas armijas palielināšana un moderna un efektīva militārā aprīkojuma iegāde ir svarīgi pasākumi Latvijas drošības un aizsardzības stiprināšanai.

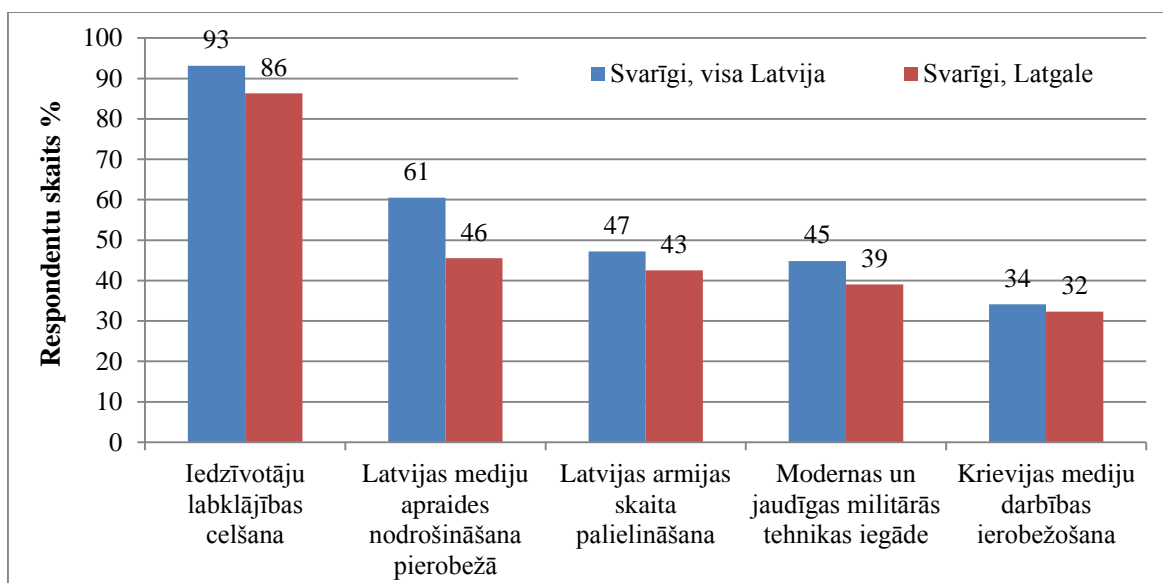
14. attēls. Kas izraisīja krīzi Ukrainā?

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Analizējot 15. attēlā atspoguļotos datus no ģimenē lietotās valodas viedokļa, var konstatēt, ka latviski runājošie lielākā mērā atbalsta visus iespējamus pasākumus Latvijas drošības paaugstināšanai, savukārt krievvalodīgie uzskata, ka vissvarīgākais pasākums ir iedzīvotāju labklājības uzlabošana. To par visnozīmīgāko pasākumu Latvijas drošībai un aizsardzībai uzskatīja 93 % latviski un krieviski runājošo respondentu Latvijā. Latvijas plašsaziņas līdzekļu apraides nodrošināšanu pierobežas zonā atbalstīja 73 % latviski runājošo un 40 % krievvalodīgo. Latvijas armijas palielināšanu par svarīgu uzskatīja 59 % latviski runājošo un 27 % krieviski runājošo. Līdzīgs atbilžu sadalījums ir vērojams attiecībā uz moderna un efektīva militārā aprīkojuma iegādes nozīmīgumu – šo ideju atbalsta 55 % latviski runājošo un 27 % krievvalodīgo Latvijā. Krievijas plašsaziņas līdzekļu darbības ierobežošanu atbalsta 47 % latviski runājošo un tikai 11 % krievvalodīgo respondentu Latvijā.^{xlv} Attiecībā uz plašsaziņas līdzekļu lomu ir jāuzsver, ka krievvalodīgie Latvijas drošības veicināšanā daudz vairāk atbalsta Latvijas mediju telpas stiprināšanu (40 % atbalsts) nekā Krievijas plašsaziņas līdzekļu ierobežošanu (11 % atbalsts).

15. attēls. Kādi ir svarīgākie Latvijas drošības un aizsardzības pasākumi?

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.

Var secināt, ka Krievijas plašsaziņas līdzekļiem noteikti ir ietekme Latvijā, jo īpaši attiecībā uz krievvalodīgo auditoriju, taču to ietekmes diapazons lietojuma un uzticēšanās ziņā nepārsniedz 40 % iedzīvotāju. Visefektīvākais veids, kā mazināt Krievijas mediju ietekmi, ir stiprināt Latvijas mediju telpu un meklēt veidus, kā uzturēt komunikāciju ar visiem Latvijas krievvalodīgajiem iedzīvotājiem.

V. Draudu uztvere Latvijas sabiedrībā

Vairums respondentu neuzskata Krieviju par galveno draudu, jo virkne pašmāju problēmu tiek uzskatītas par svarīgākām nekā ārējie draudi (16. att.). Šis secinājums attiecas gan uz 2015. gada pavasarī visā Latvijā veiktā pētījuma rezultātiem, gan arī uz 2016. gada pavasarī Latgalē veiktā pētījuma rezultātiem, kaut gan 2016. gadā veiktā pētījuma rezultāti norāda arī uz respondentu satraukumu par drošības situācijas pasliktināšanos ES kopumā. Krievija zināmā mērā tiek vērtēta kā apdraudējums – Latvijā kopumā tā uzskata 48 % respondentu, savukārt 43 % tam nepiekrīt. Savukārt Latgalē Krievijas politiku par apdraudējumu uzskata tikai 26 % respondentu. Pēc visā Latvijā veiktās aptaujas dalībnieku domām, Krievijas politika tiek vērtēta tikai kā septītais būtiskākais drauds aiz tādiem faktoriem kā „zemas algas un sociālo un nodarbinātības garantiju trūkums” (94 %), „zema dzimstība un vispārējā demogrāfiskā situācija” (82 %), „korupcija” (76 %), „problēmas Latvijas veselības aprūpes sistēmā” (76 %), „noziedzība” (58 %) un „problēmas, kas saistītas ar sabiedrības integrāciju” (49 %).

16. attēls. Kuri šobrīd būtu uzskatāmi par lielākajiem draudiem Latvijas iedzīvotājiem?

	Latvija	Latgale
Zemas algas, darba vietu trūkums, nepietiekamas sociālās garantijas	94 %	88 %
Bēgļu pieplūdums Eiropas Savienībā	–	82 %
Zema dzimstība, demogrāfiskā situācija kopumā	82 %	77 %
Problēmas Latvijas veselības aprūpes sistēmā	76 %	68 %
Korupcija	76 %	68 %
Kriminogēnā situācija Latvijā (noziedzības līmenis)	58 %	61 %
Latvijas sabiedrības integrācijas problēmas	49 %	34 %
Krievijas īstenotā politika	48 %	26 %
Nelatviešu īpatsvars Latvijas sabiedrībā	36 %	27 %
Separātisma un atdalīšanās tendences Latgales reģionā	33 %	30 %
Terorisms	32 %	65 %
Dabas katastrofas un ekoloģiskās problēmas	29 %	42 %
Latvijas sabiedroto – ES, NATO, ASV – ietekmes mazināšanās pasaulē	29 %	28 %
Obligāta latviešu valodas lietošana darba vietās un valsts iestādēs	22 %	26 %

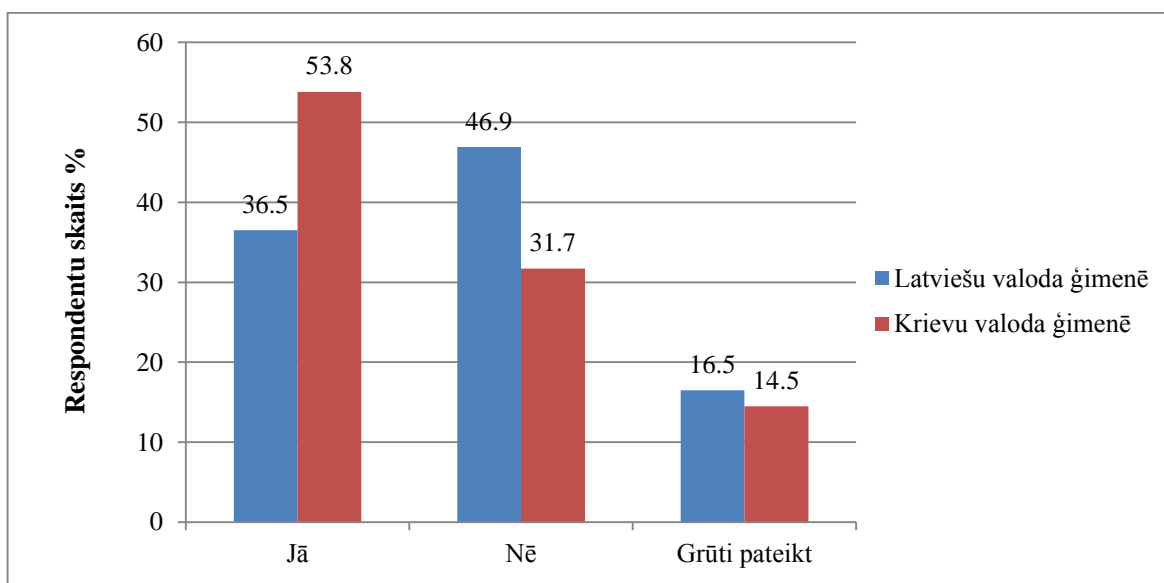
Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.

Savukārt Latgales iedzīvotāji Krievijas politiku vērtē kā vienu no nebūtiskākajiem apdraudējumiem. Tiesa gan, jāatzīmē, ka tie Latgales iedzīvotāji, kuri ikdienā mājās lieto latgaliešu dialektu, vairāk sliecas uzskatīt Krievijas politiku par apdraudējumu. Ja Krievijas politiku par apdraudējumu Latvijai uzskata 37 % latviešu un tikai 16 % krievvalodīgo, tad Krievijas rīcību par apdraudējumu uzskata 50 % Latgales iedzīvotāju, kuri ikdienā lieto latgaliešu dialektu.^{xlvi} Tomēr kopumā var secināt, ka absolūtais respondentu vairākums kā svarīgākas minēja dažādas pašmāju problēmas, nevis Krievijas radīto apdraudējumu. Latgales pētījuma rezultāti norāda arī uz to, ka bēgļu pieplūduma un terora aktu Eiropas valstīs rezultātā ir ievērojami pieaugušas respondentu bažas par bēgļu pieplūdumu ES (un Latvijā) un potenciālajiem terorisma draudiem.

Draudu uztveres ziņā latviski runājošo un krievvalodīgo uzskati atšķiras vienīgi attiecībā uz ārpolitiku un sabiedrības integrāciju (latviešu kā oficiālās valodas lietojums; citu tautību klātbūtne Latvijā). Visos citos jautājumos starp latviski un krieviski runājošajiem nav gandrīz nekādu atšķirību. Taču Krievija un tās politika, visticamāk, ir pretrunīgākais temats. Būtiskas atšķirības starp latviski un krieviski runājošajiem pastāv, vērtējot Krievijas politiku kā draudu Latvijai. 64 % latviski runājošo uzskata, ka Krievija ir drauds, bet tam piekrīt tikai 19 % krievvalodīgo.^{xlvi}

Aptaujas dati sniedz arī iespēju noskaidrot respondentu viedokļus par Krievijas potenciālās agresijas pret Baltijas valstīm atspoguļojumu Latvijas medijos. Šajā jautājumā 43 % respondentu Latvijas plašsaziņas līdzekļus vērtē kritiski un piekrīt, ka tie mēdz pārspīlēt Krievijas naidīgos nodomus pret Baltijas valstīm.^{xlvi} Vairāk nekā puse krievvalodīgo – 54 % – un gandrīz viena trešdaļa latviešu piekrita, ka Latvijas plašsaziņas līdzekļi pārspīlē militāras agresijas iespējamību no Krievijas puses (17. att.).

17. attēls. Vai plašsaziņas līdzekļi latviešu valodā pārspīlē Krievijas potenciālo agresiju pret Baltijas valstīm?

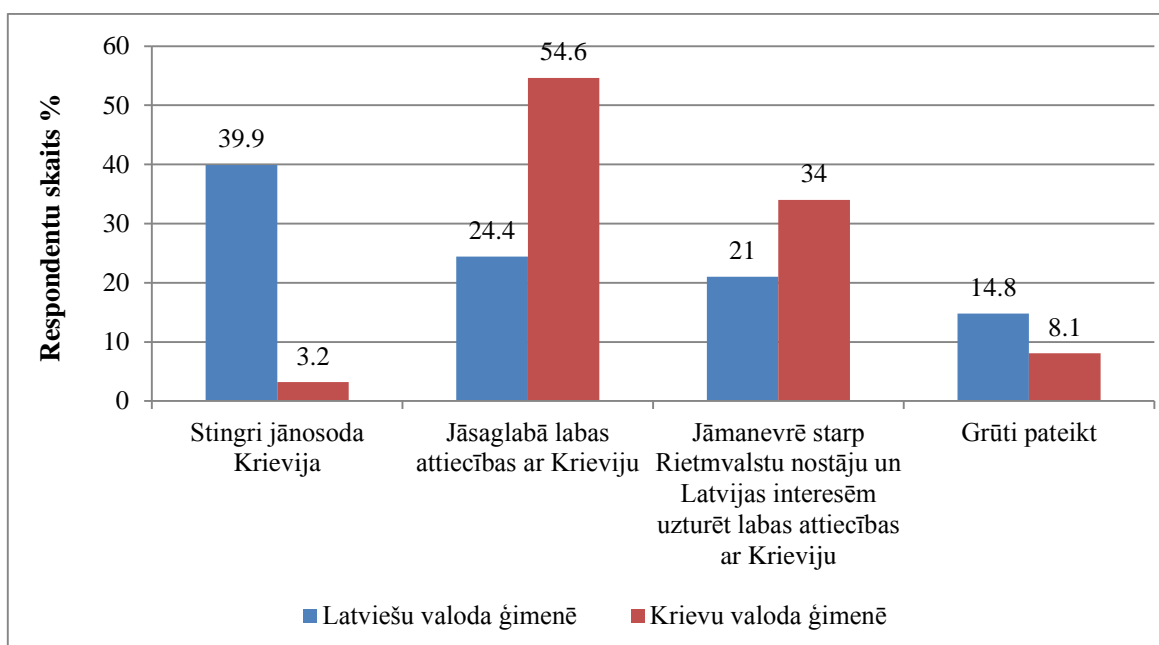
Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Latvijas sabiedrība ir sašķelta arī jautājumā par to, kā Latvijai vajadzētu attiekties pret Krieviju Ukrainas militārā konflikta kontekstā. Kopumā Latvijas sabiedrība nesteidzas nosodīt Krieviju par tās militāro agresiju pret Ukrainu. Atbildes uz jautājumu “Kā Latvijai būtu jāveido attiecības ar Krieviju Ukrainas krīzes kontekstā?” rāda, ka 35 % Latvijas sabiedrības dotu priekšroku labu attiecību uzturēšanai ar Krieviju un nevēlētos iesaistīties Ukrainas krīzē. 26 % aptaujāto dotu priekšroku manevrēšanai starp Rietumu pozīciju pret Ukrainas krīzi un nepieciešamību uzturēt labas attiecības ar Krieviju. Tikai apmēram

četurtā daļa – 26 % visu respondentu – deva priekšroku stingram Krievijas nosodījumam par tās lomu Ukrainas konfliktā.^{xlix}

Atšķirības starp latviski un krieviski runājošajiem šajā jautājumā ir ievērojamas (18. att.). Kā bija paredzams, latviski runājošie vairāk sliecas ieņemt stingrāku nostāju pret Krieviju, bet tikai 40 % izvēlējās šo variantu, savukārt 24 % no tiem kā prioritāti izvēlējās labas attiecības ar Krieviju un 21 % deva priekšroku manevrēšanai starp Krieviju un Rietumiem. Tādējādi uzskati jautājumā par to, kā attiekties pret Krieviju Ukrainas krīzes kontekstā, dalījās pat latviski runājošo vidū. Savukārt krievvalodīgie mazāk sliecas nosodīt Krievijas politiku pret Ukrainu. To pārliecinošs vairākums – 55 % – kā svarīgāko norādīja labas attiecības ar Krieviju, un 34 % izvēlējās manevrēt starp Rietumiem un Krieviju. Tikai 3 % atbalstīja stingru nostāju pret Krieviju sakarā ar tās militāro agresiju pret Ukrainu.

18. attēls. Kā Latvijai būtu jāveido attiecības ar Krieviju Ukrainas krīzes kontekstā?

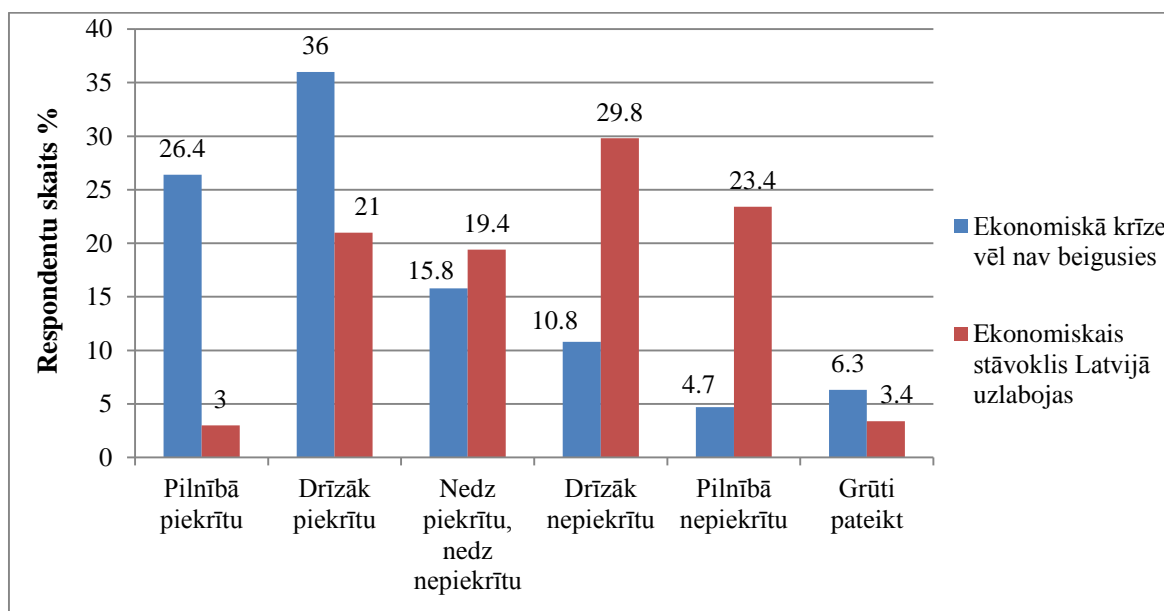
Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

48 % respondentu norādīja uz Krieviju kā draudu avotu, bet vienlaikus vairāk nekā 70 % visu respondentu puda viedokli, ka tirdzniecībai ar Krieviju ir izšķirīga nozīme Latvijas ekonomikā.¹ Latviski un krieviski runājošo domas šajā jautājumā dalījās: krievvalodīgie bija pārliecinātāki, ka Latvijas ekonomikas attīstība ir atkarīga no labām attiecībām ar Krieviju. Ņemot vērā ekonomisko jautājumu pārsvaru Latvijas sabiedrības viedoklī par valsts drošību un dominējošo uzskatu, ka ekonomiskā sadarbība ar Krieviju ir nozīmīga Latvijas ekonomiskajai labklājībai, var secināt, ka sabiedrības vairākums, tostarp ievērojams latviešu īpatsvars, vēlas, lai Latvijas politiķi uzturētu labas attiecības ar Krieviju.

VI. Nacionālās drošības sociālekonomiskie aspekti

Viens no Krievijas veicinātajiem naratīviem ir Latvija kā ekonomiski vāja un neattīstīta valsts. Tā kā Latgale ir Latvijas reģions ar vislielākajām ekonomiskajām grūtībām, aptaujā īpaša uzmanība tika pievērsta jautājumiem par ekonomiskās situācijas un individuālās labklājības novērtējumu. Būtiski uzsvērt, ka šo jautājumu analīzē nav nepieciešamības atsevišķi izdalīt respondentu uzskatus pēc valodas lietojuma ģimenē, jo šajos jautājumos nav konstatējama viedokļu polarizācija. Vērtējot ekonomisko situāciju, lielākā daļa Latgales respondentu – 62 % – uzskata, ka ekonomiskā krīze Latvijā vēl nav beigusies, bet 53 % nepiekrīt apgalvojumam, ka ekonomiskais stāvoklis uzlabojas (19. att.).

19. attēls. Ekonomiskās situācijas novērtējums.

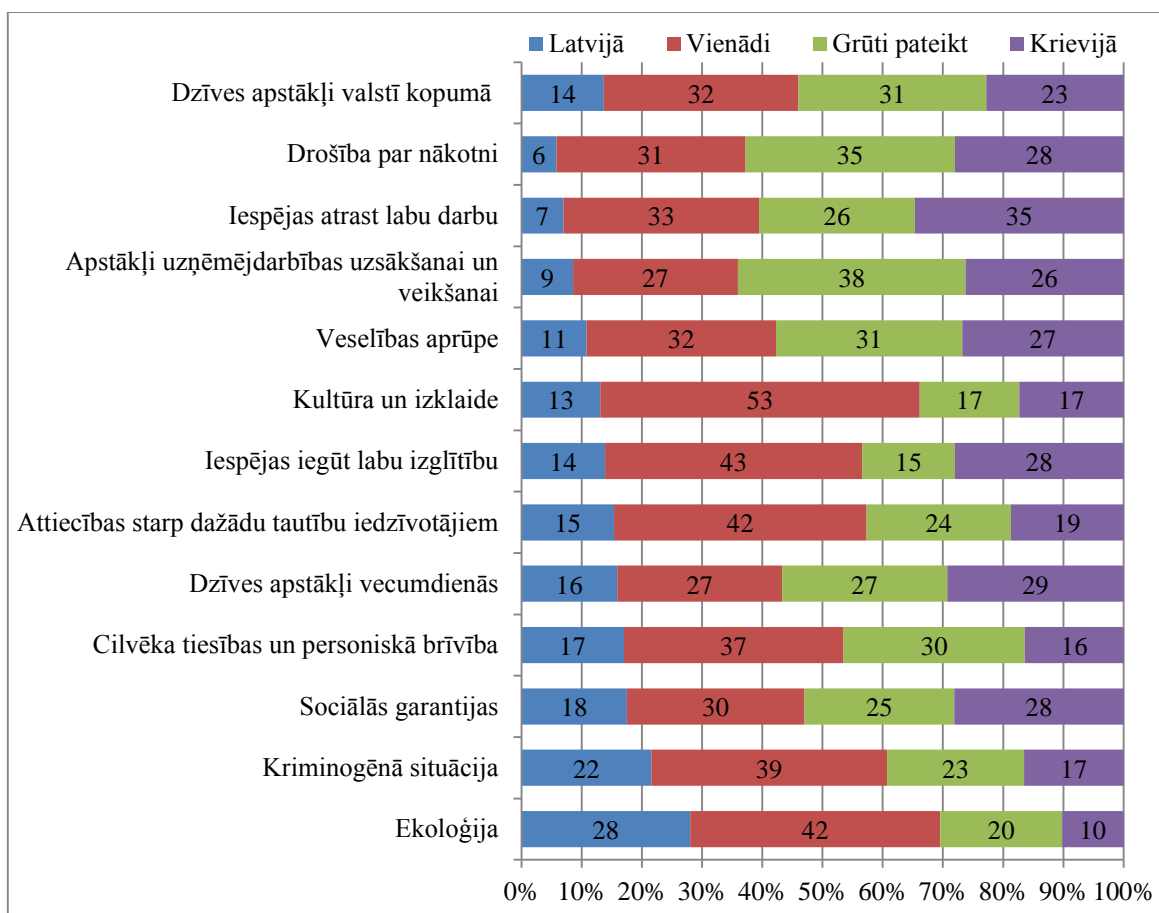

Avots: SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma “Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Aptaujā tika iekļauts arī jautājums par dzīves kvalitātes salīdzinājumu Latvijā un Krievijā (20. att.). Šajā ziņā varēja konstatēt atšķirīgus uzskatus atkarībā no sarunvalodas ģimenē. Tā, piemēram, starp krievvalodīgajiem pārliecinoši dominē uzskats, ka dzīve Krievijā ir komfortablāka vairākās jomās. Viņu vērtējumā Krievijā ir labāki apstākļi darba atrašanai (35 %), dzīvei vecumdienās (29 %), labas izglītības iegūšanai (28 %), sociālo garantiju saņemšanai (28 %), drošībai par nākotni (28 %) un veselības aprūpes saņemšanai (27 %). Tajā pašā laikā tikai 16 % Latgales krievvalodīgo respondentu ir bijuši Krievijā pēdējo četru gadu laikā, kas liecina, ka pamatinformācija par dzīves apstākļiem Krievijā

tiek iegūta no krievvalodīgajiem medijiem. Tas savukārt norāda uz to, ka Krievijas mediji ir bijuši veiksmīgi savā komunikācijā par labākas dzīves modeli Krievijā.

20. attēls. Kur komfortablāk dzīvot Latgales krievvalodīgo vērtējumā?

Avots: SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma “Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

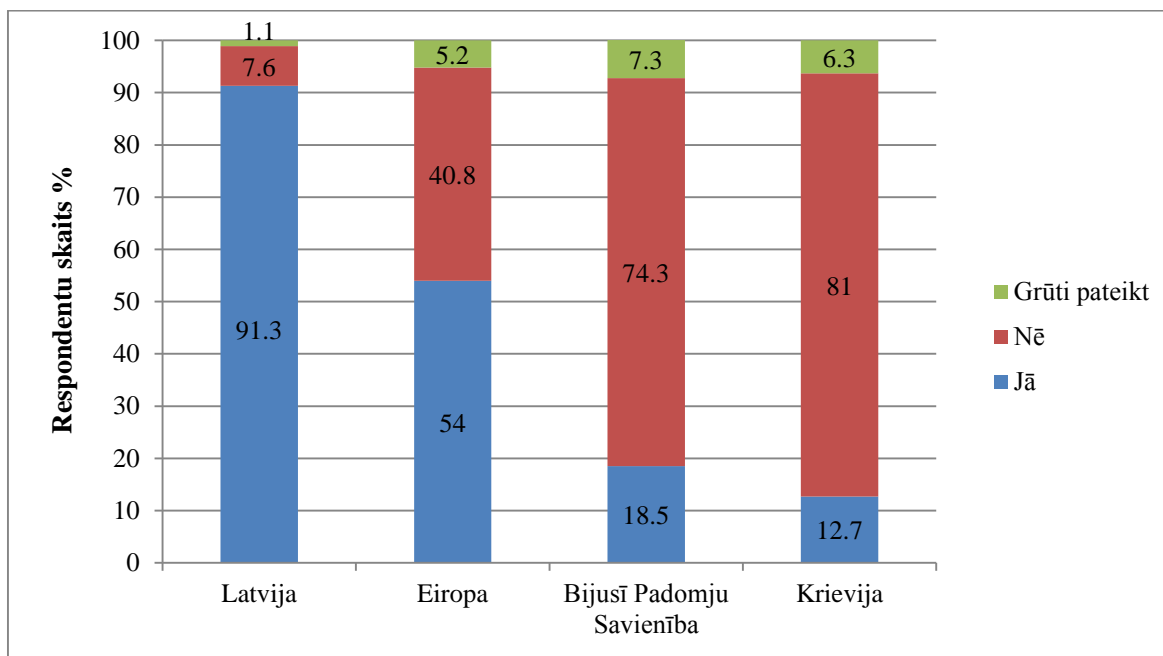
Visu Latgales respondentu vidū varēja konstatēt arī atbalstu uzskatam, ka dzīve Latvijā un Latgales reģionā PSRS laikā bija labāka nekā patlaban. Tikai 22 % Latgales iedzīvotāju uzskata, ka dzīves apstākļi Latvijā un Latgalē pēc PSRS sabrukuma ir uzlabojušies, bet 38 % respondentu nepiekrīt šim viedoklim. Tātad kopumā ekonomiskās situācijas vērtējums Latgales sabiedrībā ir samērā depresīvs.

VII. Viedokļi par Latvijas dalību ES un NATO

Lai izprastu sabiedrības attieksmi pret Latvijas dalību ES un NATO, kas ir Latvijas proietumnieciskās orientācijas galvenais rādītājs, ir lietderīgi analizēt Latvijas sabiedrības piederības sajūtu (21. att.). Vairums respondentu puda viedokli, ka jūtas piederīgi Latvijai (91 %). Nedaudz vairāk nekā puse respondentu izjūt piederību Eiropai, un joprojām daļā sabiedrības pastāv piederības sajūta arī Krievijai un bijušajai Padomju Savienībai. Līdz ar to Latvijas sabiedrībā ir novērojama duālā identitāte, jo piederības sajūta Latvijai tika

pausta apvienojumā ar piederības sajūtu Eiropai, bijušajai Padomju Savienībai un pat Krievijai. Tas atspoguļo dramatiskās vēsturiskās pārmaiņas, kas notikušas Latvijā 20. un 21. gadsimtā, un to atstāto nospiedumu sabiedrības apziņā.

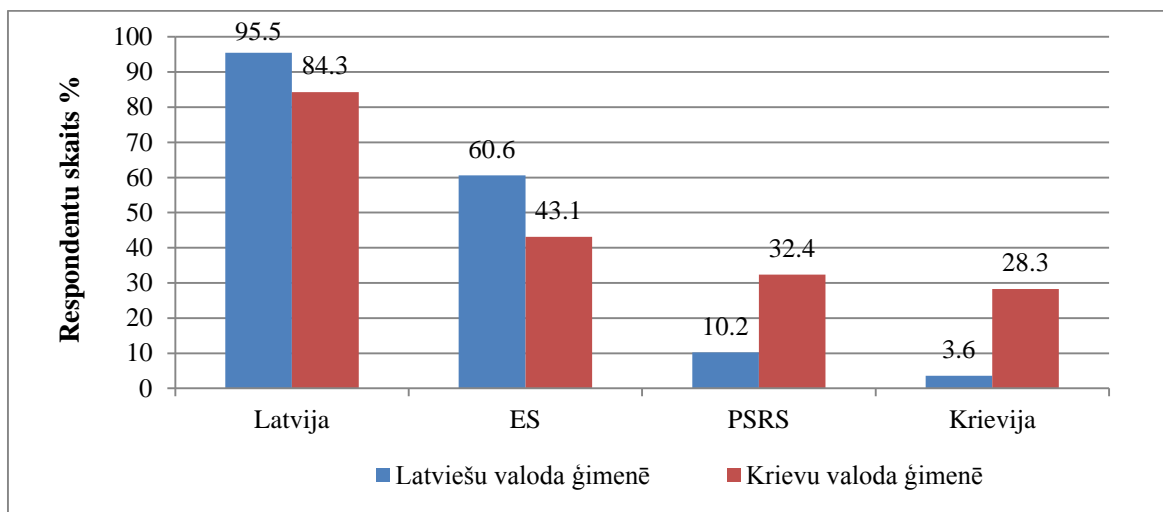
21. attēls. Vai Jūs izjūtat piederību Latvijai, Eiropai, bijušajai Padomju Savienībai un Krievijai?

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Analizējot šos datus respondentu valodas lietojuma kontekstā (22. att.), var secināt, ka piederības sajūta bijušajai Padomju Savienībai un Krievijai galvenokārt ir novērojama krievvalodīgo vidū. Latgalē, kur ir lielākais krievvalodīgo īpatsvars reģionā (60,3 %^{li}), ir augsta piederības sajūta Eiropai – 66,9 %^{lii}. Šajā reģionā vērojama arī augstākā piederības sajūta bijušajai Padomju Savienībai – 34,6 % – un Krievijai – 19,8 %.^{liii} Piederības sajūta Latvijai Latgales reģionā ir 89,1 %^{liv} – nedaudz mazāk par vidējo rādītāju visos reģionos. Tādējādi Latgali var uzskatīt par reģionu, kurā dzīvojošajiem respondentiem ir visaugstākais vairāku identitāšu līmenis. To apstiprina arī padziļinātā Latgales reģiona izpēte, jo aptaujā tika konstatēta augsta piederība gan Latvijai (88 %), gan Eiropai (50 %). Interesanti, ka respondenti Latgalē lielāku piederību izjūt bijušajai PSRS (32 %), nevis Krievijai (tikai 19 %).^{lv} Līdz ar to ir saskatāma zināma nostalgija pēc padomju laikiem, kas ir raksturīga galvenokārt respondentiem vecumā virs 45 gadiem.

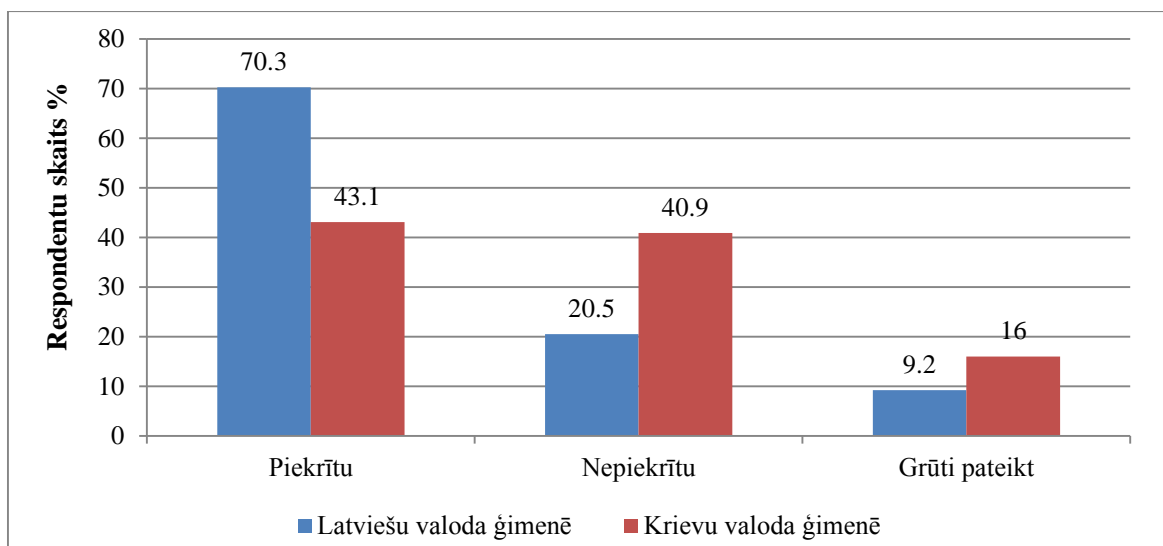
22. attēls. Vai Jūs izjūtat piederību Latvijai, Eiropai, bijušajai Padomju Savienībai un Krievijai?

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Vairums latviski runājošo atbalsta Latvijas dalību ES un NATO (23. un 24. att.), bet krievvalodīgo domas šajā jautājumā dalās. Krieviski runājošo respondentu skaits, kas iestājas par vai pret Latvijas dalību ES, ir gandrīz vienāds – attiecīgi 43 % un 41 %. Taču to krievvalodīgo respondentu skaits, kas ir pret Latvijas dalību NATO, ir daudz lielāks nekā atbalstītāju skaits – attiecīgi 48 % un 38 %.

23. attēls. Latvijas iestāšanās ES bija pareizs lēmums.

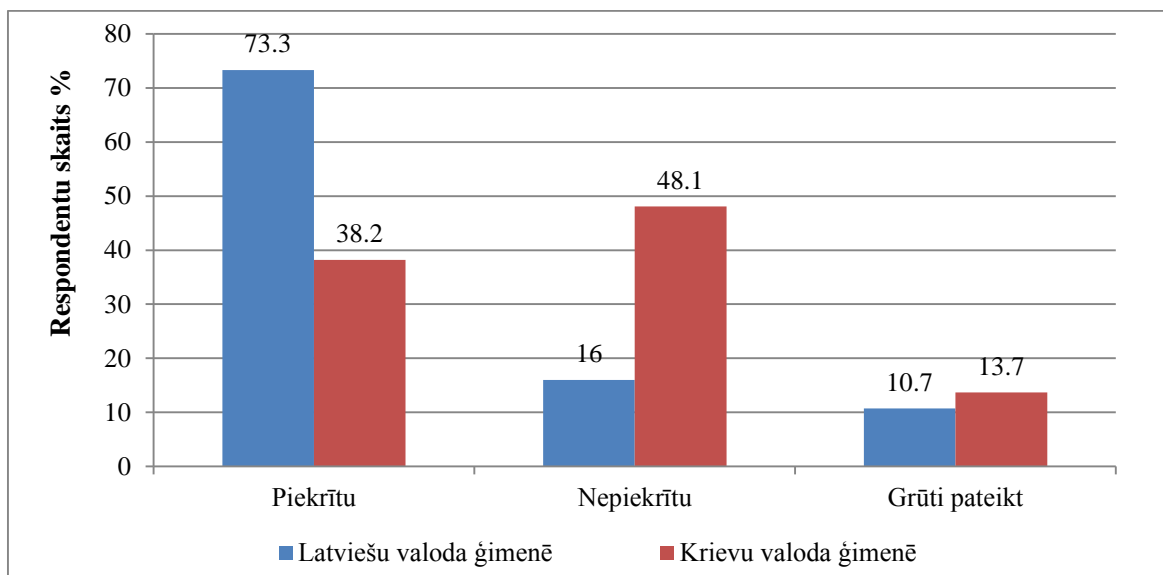

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Padziļinātās intervijas ar cilvēkiem, kas potenciāli bija visatvērtākie Krievijas ietekmei, sniedza dziļāku ieskatu viņu viedokļos par priekšrocībām un trūkumiem, ko devusi dalība ES. Visbiežāk minētie pozitīvie ES aspekti ir pārvietošanās brīvība,

infrastruktūras uzlabošanās, ES finansējums dažādiem attīstības projektiem, brīva preču kustība un investoru piesaiste. Respondentu uztverē negatīvie aspekti ir iznīcinātā rūpniecības nozare Latvijā, emigrācija, pieaugošā dzīves dārdzība un eiro ieviešana, kas ir pasliktinājis ekonomisko situāciju, jo intervējamo subjektīvā skatījumā eiro ir mazāk vērts nekā lats.

24. att. Latvijas iestāšanās NATO bija pareizs lēmums.

Avots: FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.

Attiecībā uz sabiedrības novērtējumu par Latvijas dalību NATO vairākuma viedoklis ir, ka lēmums iestāties aliansē ir bijis pareizs. Taču to krievvalodīgo respondentu skaits, kas ir pret Latvijas dalību NATO, ir daudz lielāks nekā atbalstītāju skaits – attiecīgi 48 % un 38 %.^{lv} Latgalē dzīvojošo viedoklis par to, vai NATO stiprina Latvijas drošību, ir dalīts, jo 30 % respondentu tam piekrīt, 39 % nepiekrīt un 19 % nedz piekrīt, nedz nepiekrīt. Starp atbalstītājiem dominē latgaliešu dialektā (58 %) un latviski (41 %) runājošie respondenti, krievvalodīgajiem pārlicinoši paužot noraidošu pozīciju, proti, 47 %.^{lvii} Ņemot vērā respondentu pretrunīgo attieksmi pret ES un NATO, padziļinātās intervijas atklāj, ka tas ir skaidrojams ar pamatinformācijas un izpratnes trūkumu Latvijas sabiedrībā par ES un NATO galvenajām kompetencēm un īstenotajām politikām, kā arī galvenajiem ieguvumiem Latvijai. Piemēram, krievvalodīgie sliecās jaukt NATO ar ANO, kas zināmā mērā saistīts ar šo saīsinājumu līdzību krievu valodā.

VIII. Secinājumi

Lai gan Latvijā ir lielas grupas, kas atbalsta Krievijas vēstījumus par Latviju, pētījumā veiktā analīze ļauj secināt, ka masu protestu iespējamība un plašs, aktīvs atbalsts Krievijas veiktām provokācijām ir maz ticams. Vairums cilvēku netic, ka viņu rīcība kaut ko mainīs un ka ar protestiem iespējams panākt pārmaiņas, kā arī nevēlas izcelties sabiedrības vidū. Politiskā un sabiedriskā aktivitāte Latvijas sabiedrībā ir ļoti zema. Tādēļ ārējam faktoram būtu grūti izraisīt plašus masu protestus un nemierus.

Latvijas sabiedrībā ir vērojamas atšķirības politiskajos uzskatos starp latviski un krieviski runājošo iedzīvotāju daļu. Cilvēkiem ir pretēji viedokļi virknē jautājumu, piemēram, par vēstures notikumu interpretāciju, Latvijas un Krievijas attiecībām, dalību NATO, krīzi Ukrainā un citiem. Ģeopolitiskās orientācijas ziņā latviski runājošā sabiedrības daļa vairāk pārstāv proietumniecisko pasaules skatījumu, savukārt krievvalodīgie iedzīvotāji sliecas būt prokrieviskāki. Vienlaikus ir svarīgi uzsvērt, ka aptuveni puse Latvijas krievvalodīgo un nepilsoņu neatbalsta Krievijas vēstījumus, līdz ar to tās nav uzskatāmas par viendabīgām grupām, jo arī šo cilvēku vidū pastāv viedokļu dažādība. Tāpat ir svarīgi uzsvērt, ka atšķirīgu politisko uzskatu esamība nekādā gadījumā nebūtu interpretējama kā nelojāla un naidīga attieksme pret Latvijas valsti, jo lielākā sabiedrības daļa – gan latviski, gan krieviski runājošie – jūtas piederīgi Latvijai.

Neraugoties uz to, ka Latgalē ir vērojams visaugstākais atbalsts Krievijas vēstījumiem, tas nav pamats separātismam. Latgalē tika konstatēta arī spēcīga pretējā tendence – latgaliešu dialektā runājošie vislielākā mērā pauž patriotiskus un Latvijas rietumu ģeopolitisko orientāciju atbalstošus uzskatus un attieksmes. Tika atklāts arī tas, ka Krievijas publiskās diplomātijas aktivitāšu efektivitāte Latgalē ir zema. Līdz ar to var secināt, ka BBC filma „Trešās pasaules kara komandcentrā” un citas tamlīdzīgas idejas ir balstītas fantāzijā, nevis realitātē.

Kopumā Latvijas sabiedrībai, tostarp gan latviski, gan arī krieviski runājošajiem, raksturīga augsta neapmierinātība ar politiskajiem un ekonomiskajiem procesiem Latvijā. Neskatoties uz pieaugošu uzticēšanās tendenci valsts iestādēm, plaisa starp valsti un sabiedrību joprojām būtu uzskatāma par valsts drošības jautājumu. Augstais „aiziešanas” potenciāls ārēja apdraudējuma apstākļos var būtiski samazināt valsts pretošanās spējas.

Latvijas sabiedrības vienotību, lojalitāti pret valsti un piederības sajūtu valstij visās sabiedrības grupās varētu palielināt, fokusējoties uz problēmjautājumiem, kas sabiedrību vieno, nevis šķel. Starp latviski un krieviski runājošajiem pastāv vienprātība, ka

ekonomiskie un ar personīgo drošību saistītie jautājumi ir nozīmīgāki par ārējiem draudiem valsts drošībai. Līdz ar to sabiedrības labklājības celšana kā politiskā prioritāte varētu būt tā platforma, uz kuras pamata veidot konstruktīvu dialogu starp latviešiem un etniskajām minoritātēm. Protams, jautājums par to, vai ekonomiskās labklājības pieaugums patiešām mazinās etnisko plaisu Latvijas sabiedrībā, paliek atvērts, taču tas varētu samazināt Krievijas iespējas veicināt viedokli, ka Latvija ir neizdevusies valsts.

Latviski un krieviski runājošo viedokļi atšķiras jautājumā par to, vai Krievija ir drauds Latvijai. Lai gan latvieši vairāk sliecas Krieviju uzskatīt par draudu, pat latvieši un lielākā daļa krievvalodīgo uzskata, ka labas attiecības ar Krieviju ir būtiskas Latvijas ekonomikas attīstībai. Tikai puse Latvijas sabiedrības uzskata Krieviju par apdraudējumu. Gandrīz trīs ceturtdaļas respondentu tā vai citādi vēlas, lai Latvijas valdība uzturētu labas attiecības ar Krieviju, neskatoties uz militāro konfliktu Ukrainā. Tādēļ Latvijas valdības pārstāvju un politiķu publiskos paziņojumus, kuros tiek nosodīta Krievijas politika attiecībā uz Ukrainu, liela daļa Latvijas sabiedrības, jo īpaši krievvalodīgie, visticamāk, uzskatīs par neproduktīviem.

Krievijas plašsaziņas līdzekļu ietekme uz latviski runājošo auditoriju ir ierobežota, bet tiem ir ietekme uz krievvalodīgo auditoriju. Tā kā plašsaziņas līdzekļu saturs latviešu valodā nerasniedz gandrīz pusi krievvalodīgo, īpaša uzmanība jāvelta komunikācijai ar šo sabiedrības daļu, tostarp skaidrojot Latvijas īstenoto politiku ES un NATO kontekstā. No valsts drošības viedokļa primārais uzdevums ir stiprināt Latvijas mediju telpu, nodrošinot Latvijas mediju apraidi visā valstī un paplašinot un pilnveidojot to saturu.

Beigu vēres

- i Centrālā statistikas pārvalde. (2012). 2011. gada tautas skaitīšanas rezultāti īsumā. Avots: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/nr_13_2011gada_tautas_skaitisanas_rezultati_isuma_12_00_lv.pdfhttp://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/nr_13_2011gada_tautas_skaitisanas_rezultati_isuma_12_00_lv.pdf
- ii SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.
- iii *Ibid.*
- iv Sk. Broadcasting Board of Governors (2014). News-gathering and policy perceptions in Ukraine (Ziņu vākšana un politikas uztvere Ukrainā), pieejams: <http://www.bbg.gov/wp-content/media/2014/06/Ukraine-slide-deck.pdf>
- v *Ibid.*
- vi TNS. (2015). 24 % Latvijas iedzīvotāju ekonomiski aktīvajā vecumā vēlētos pamest Latviju, lai meklētu darbu ārzemēs. Avots: <http://tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4778&mark=pamestLatviju>
- vii *Ibid.*
- viii Kudors, A. (2014). Russian Soft Power and Non-Military Influence: The View from Latvia. Publicēts: Winnerstig, M. (ed.), Tools of Destabilization: Russian Soft Power and Non-military Influence in the Baltic States. Swedish Defence Research Agency (FOI).
- ix NATO StratCom COE. Internet Trolling as a hybrid warfare tool: the case of Latvia. Avots: <http://www.stratcomcoe.org/internet-rolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia-0>
- x Jemberga, S., Salu, M., Čerņausks, Š., Pancerovs, D. Miljoni no Kremļa. Re:Baltica. Avots: http://www.rebaltica.lv/lv/petijumi/krievijas_nauda_baltija
- xi Latvijas Satversmes aizsardzības birojs. (2011). SAB 2011. gada darbības pārskats. Avots: <http://sab.gov.lv/index.php?lang=lv&nid=284>
- xii Kudors, A. (2014) Russian Soft Power and Non-Military Influence: The View from Latvia. Publicēts: Winnerstig, M. (ed.), Tools of Destabilization: Russian Soft Power and Non-military Influence in the Baltic States. Swedish Defence Research Agency (FOI). 2014, 73.–77. lpp. (146 lpp.).
- xiii FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xiv Kudors, A. (2014). Russian Soft Power and Non-Military Influence: The View from Latvia. Publicēts: Winnerstig, M. (ed.), Tools of Destabilization: Russian “Soft Power” and Non-military Influence in the Baltic States (71.–112. lpp.). Swedish Defence Research Agency, (FOI). 96. lpp.
- xv FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xvi Drošības policija. (2014). 2013. gada publiskais pārskats. 7. lpp. Avots: <http://www.iem.gov.lv/files/text/DPpaarskats.pdf>
- xvii FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xviii Kudors, A. (2014). Russian Soft Power and Non-Military Influence: The View from Latvia. Publicēts: Winnerstig, M. (ed.), Tools of Destabilization: Russian “Soft Power” and Non-military Influence in the Baltic States (71.–112. lpp.). Swedish Defence Research Agency, (FOI). 77.–80. lpp.
- xix FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xx *Ibid.*

-
- xxi Muižnieks, N. (2008): Manufacturing Enemy Images? Russian Media Portrayal of Latvia, Rīga: LU ASPRI, 80.–97. lpp.
- xxii FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xxiii Sk. BBC, Crimea crisis sharpens Latvia ethnic tensions, March 26, 2014
<http://www.bbc.com/news/world-africa-26720549>
- xxiv Sk. Stratfor, Pro-Russian Activity Raises Concerns in Latvia, November 20, 2014
<https://www.stratfor.com/analysis/pro-russian-activity-raises-concerns-latvia>
- xxv SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām
FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xxvi Centrālā statistikas pārvalde (2015, 15. septembris). Darba samaksa – galvenie rādītāji. Avots:
<http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darba-samaksa-galvenie-raditaji-30270.html>
- xxvii Nodarbinātības valsts aģentūra. (2015). Pārskats par bezdarba situāciju valstī.
Rīga. Avots: http://nva.gov.lv/docs/28_554b631f69dc46.71692147.pdf
- xxviii SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.
- xxix *Ibid.*
- xxx *Ibid.*
- xxxi *Ibid.*
- xxxii Watermelon Research. (2015). Target audience analysis survey.
- xxxiii Krievvalodīgais, seniors, pilsonis, Rīga; 3. intervija.
- xxxiv Students, Rīga; 15. intervija.
- xxxv Watermelon Research. (2015). Target audience analysis survey.
- xxxvi SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.
- xxxvii Pilsoniskā alianse. (2013). Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 24. lpp. Avots:
http://www.sif.gov.lv/nodevumi/nodevumi/5985/Petijums_NVO_2013_LV.pdf
- xxxviii Howard, M. M. (2002). The Weakness of Postcommunist Civil Society. Journal of Democracy. 13. sējums, Nr. 1. 157.–163. lpp.
- xxxix Šulmane, I. (2006). The Russian Language Media in Latvia. Publicēts: Muižnieks N. (ed.) Latvian-Russian Relations: Domestic and International Dimensions. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- xl FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xli TNS. (2014). TNS Latvijas mediju pētījumu gadagrāmata 2013/2014. Avots:
http://www.tns.lv/wwwtnslv_resources/images/Mediju_petijumu_gadagramata/TNS_Latvia_mediju_petijumu_gadagramata_2013-2014.pdf
- xlii FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xliiii *Ibid.*
- xliv *Ibid.*
- xlv *Ibid.*
- xlvi SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.
- xlvii FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- xlviii *Ibid.*

-
- xlix *Ibid.*
- ¹ Watermelon Research. (2015). Target audience analysis survey.
- li Centrālā statistikas pārvalde. (2012). 2011. gada tautas skaitīšanas rezultāti īsumā. Avots:
http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/nr_13_2011gada_tautas_skaitisanas_rezultati_iskuma_12_00_lv.pdf
- lii FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- liii *Ibid.*
- liv *Ibid.*
- lv SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.
- lvi FACTUM. (2015). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latvijā” vajadzībām.
- lvii SKDS. (2016). Aptauja NAA DSPC pētījuma „Aktuālas drošības problēmas Latgalē” vajadzībām.